πράξεως τὰ διάφορα *χρονικά*, οὕτως εἰπεῖν, *σημεῖα* δὲν ἀπηξίωσαν καὶ πάλαι καὶ ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ν' ἀπεικονίσωσιν οἱ τεχνῖται καθ'ὅμοιον τρόπον, ἐν εἰκόσι δηλ. κεχωρισμέναις μὲν ἀπ' ἀλλήλων, ἀποτελούσαις ὅμως οὐδὲν ἧττον σειρὰν καὶ οἱονεὶ μέρη οὔσαις, ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ὅλου.

Ἐν Ἐλευσῖνι τῇ 27 Νοεμβρίου 1888.

Δ. ΦΙΛΙΟΣ

ΜΝΗΜΕΙΑ ΕΚ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

(Πίν. 2 καὶ 3).

Τὸ περικαλλὲς τοῦτο μνημεῖον ἀρχαϊκῆς τέχνης, οὗ τὴν εἰκόνα σήμερον ἐν τῷ 2ῳ πίνακι δημοσιεύομεν, κατέστη ἤδη περιώνυμον ὑπὸ πολλῶν συχνὰ μνημονευόμενον[1]. Εἶνε δὲ τοῦτο κεφαλὴ νεανικῆς μορφῆς εὑρεθεῖσα πρὸ δύο περίπου ἐτῶν ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τῆς Ἀκροπόλεως πρὸς τὸ βορειανατολικὸν μέρος τοῦ Μουσείου. Ἡ κεφαλὴ αὕτη μικροτέρα πως τοῦ φυσικοῦ μεγέθους οὖσα σῴζει πολλαχοῦ ἴχνη χρωματισμοῦ, ἔχει δὲ τὴν κόμην ἀναδεδεμένην κατὰ τὸν συνήθη ἐκεῖνον τρόπον, ὃν ὁ Schreiber (Mitth. d. arch. Instit. in Athen, 1884) ὡς γνωστὸν ἀττικὸν κρωβύλον ἀποφαίνεται. Δύο ἱκανῶς παχεῖς πλόκαμοι διασταυρούμενοι φέρονται ἐκ τῶν ὄπισθεν εἰς τὰ ἔμπροσθεν περιθέοντες τὴν κεφαλήν, εἶνε ὅμως ὁρατοὶ μόνον κατὰ τὸ ὄπισθεν ἥμισυ τῆς κεφαλῆς μέρος, καλυπτόμενοι ἔμπροσθεν ὑπὸ λυτῆς κόμης, ἥτις ἐπικέχυται ἀπὸ τῆς κορυφῆς αὐτῆς ἐπὶ πολὺ τοῦ μετώπου καὶ ἐπὶ τὰ πλάγια. Ἐνταῦθα δὲ ἡ κόμη καταπίπτει οὐχὶ ὡς ὄγκος πυκνός, ἀλλ' εἶνε περιέργως διεσκευασμένη ὡς ἐκ πολλῶν σειρῶν τριχῶν συγκειμένη ὁμοιότατα τῇ κομμώσει τῆς ἐν τῷ περιφήμῳ ἀγγείῳ τοῦ Εὐφρονίου εἰκόνος νεανικῆς μορφῆς (Jahrbuch d. arch. Instituts 1888 σ. 235). Ἡ κόμη τῆς κεφαλῆς ταύτης ἦτο κεχρωματισμένη διὰ κιτρίνου τινὸς χρώματος, ἴχνη δὲ ἐρυθρᾶς βαφῆς δεικνύουσι τὰ χείλη· τὸ περίγραμμα τῶν βολβῶν τῶν ὀφθαλμῶν εἶνε δεδηλωμένον διὰ μέλανός τινος χρώματος, τὸν αὐτὸν δὲ χρωματισμὸν φέρουσιν ἡ ἶρις καὶ ἡ κόρη· αἱ βλεφαρίδες ὅμως ὑποτυποῦνται δι' ἐρυθρᾶς ἐν τῷ μέλανι βαφῆς, αὐτὰ δὲ τὰ βλέφαρα σῴζουσι λείψανα ὠχρολεύκου χρώματος. Ἡ κεφαλὴ αὕτη ἀναγομένη εἰς τὴν δευτέραν ἴσως δεκαετηρίδα τοῦ πέμπτου π. χ. αἰῶνος εἶνε μετὰ θαυμαστῆς περιεργίας ἐξειργασμένη καὶ μετὰ λεπτότητος κατατηξιτέχνου, ὑπομιμνήσκουσα τὴν θαυμαστὴν ἐκείνην χαλκῆν κεφαλὴν τὴν δημοσιευθεῖσαν ἐν τοῖς «Μουσείοις Ἀθηνῶν» Ρωμαΐδου — Σοφούλη, πίν. 16.

Ποία τις εἶνε ἡ ἱστορικὴ σημασία καὶ ἡ θέσις τοῦ μνημείου τούτου ἐν τῇ ἀναπτύξει τῆς ὅλης ἀρχαϊκῆς τέχνης; Τοῦτο εἶνε τὸ κύριον ἐνταῦθα ζήτημα. Πρὸς τὸ ἐρώτημα τοῦτο θὰ προσπαθήσωμεν νὰ ἀπαντήσωμεν διὰ βραχέων, φρονοῦντες ὅτι ἡ τεχνικὴ αὐτοῦ σημασία δύναται ἐπὶ τὸ πιθανώτερον νὰ ὁρισθῇ διὰ τῆς παρεξετάσεως συγγενῶν μνημείων, ἐὰν τοιαῦτά τινα τῷ ὄντι ὑπάρχωσιν.

Ὅσοι ἔτυχε νὰ ἴδωσι τὸ μνημεῖον τοῦτο ὑπέδειξαν τὴν συγγένειαν αὐτοῦ πρὸς τὸν περίφημον Ἀπόλλωνα τὸν ἐπὶ τοῦ δυτικοῦ ἀετώματος τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ ναοῦ τοῦ Διός· οἱ τεκμαιρόμενοι ὅμως ἐκ τούτου ὅτι καὶ ἡ κεφαλὴ αὕτη ὀφείλει νὰ θεωρηθῇ κατ' ἀνάγκην ἔργον τῆς Ὀλυμπιακῆς τέχνης σκέπτονται, κατ' ἐμὲ κριτήν, κατά τινα ἀναχρονιστικὴν μέθοδον· διότι τὸ μνημεῖον τοῦτο, τὸ ἐν Ἀττικῇ εὑρεθέν, εἶνε ἀναμφισβητήτως ἀρχαιότερον τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀετωμάτων. Τὴν συγγένειαν ἄλλως καὶ ὁμοιότητα τοῦ ἐξωτερικοῦ τύπου οὐδεὶς ἀρνεῖται, δυνάμεθα ὅμως νὰ ἀμφισβητήσωμεν τὴν ταυτότητα τῆς ἐργασίας τῶν Ἀττικῶν μνημείων καὶ τοῦ ὀλυμπιακοῦ Ἀπόλλωνος[1]. Αἱ διαφοραί,

[1] Theoxenu, Les fouilles récentes de l'Acropole d'Athènes (Gazette Archéologique 1888 p. 41). Mitth. d. arch. Inst. in Athen 1887 σ. 373. Ἐν τῷ αὐτῷ περιοδικῷ σελ. 266. Jahrbuch des arch. Instituts 1887 σελ. 233 Anm 53. The Journal of hellenic Studies. Vol. IX p. 122 μετὰ μικρᾶς εἰκόνος.

[1] Ἐν ταῖς Mitth. 1887 σελ. 373 ὀνομάζεται ἡ κεφαλὴ αὕτη «we-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 01:29:42 EEST - 167.114.118.212

αἵτινες χωρίζουσι τὰ ἔργα ταῦτα ἀπ' ἀλλήλων, δὲν ἐξηγοῦνται μόνον ἐκ τῆς διαφόρου αὐτῶν ἡλικίας ἀλλ' ἀποτελοῦσι μᾶλλον ἰδιαίτερα τεχνικὰ γνωρίσματα, ἅτινα διαθέτουσιν ἡμᾶς ἐνδοιαστικῶς πως πρὸς τὴν γνώμην τῶν φρονούντων ὅτι ἀμφότερα τὰ μνημεῖα ταῦτα εἶνε προϊόντα μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς σχολῆς, ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ καλλιτεχνικοῦ πνεύματος.

Ἡ ἐργασία τῆς ἀττικῆς κεφαλῆς ἐκπληροῖ πάντας τοὺς αὐστηροὺς πλαστικοὺς νόμους καὶ κανόνας τοὺς ἐξευγενίζοντας καὶ ἐξιδανικεύοντας τὴν παράστασιν, τοὐναντίον δὲ τὰ ὀλυμπιακὰ ἀγάλματα δεικνύουσι τὴν σπουδὴν τοῦ τεχνίτου πρὸς ἁπλῆν ἀλλ' ἐπιτυχῆ ἀπεικόνισιν τῆς τυχαίας πραγματικότητος. Ἡ τάσις δὲ αὕτη παρατηρεῖται ὄχι μόνον ἐν τῇ κινήσει καὶ τῇ καθόλου διατάξει τῶν μορφῶν, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ σχηματισμῷ τῶν καθ' ἕκαστα. Τὰ μέρη τοῦ σώματος ἀπεικονίζουσι καὶ τὰς μᾶλλον τυχαίας ἐκφάνσεις τῆς ἐξωτερικῆς πραγματικῆς ἀληθείας, εἶνε ὅμως ἄκομψα καὶ βαρέα, κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ καὶ τὰ πρόσωπα λόγον εἰργασμένα στεροῦνται τῆς πλαστικῆς λεπτότητος καὶ εὐγενοῦς διαπλάσεως, ἥτις χαρακτηρίζει τὴν ἀττικὴν κεφαλήν. Τὰ ὀλυμπιακὰ ἀγάλματα δεικνύουσι διάφορον προφανῶς ἀντίληψιν καὶ αἴσθημα τέχνης ἢ ἡ δημοσιευομένη ἐνταῦθα κεφαλή.

Πρὸς τὴν μαρμαρίνην ταύτην τῆς Ἀκροπόλεως κεφαλὴν ἔργον ὁμοιότατον καὶ κατὰ τὸν τύπον καὶ κατὰ τὸν χαρακτῆρα τῆς τέχνης εἶνε ἡ προμνημονευθεῖσα χαλκῆ κεφαλὴ (Μουσεῖα Ἀθηνῶν πίν. 16). Καὶ ἐγὼ αὐτὸς ἐξεδήλωσα ἄλλοτε τὴν γνώμην ὅτι τὸ περίφημον τοῦτο ἀρχαϊκῆς χαλκοπλαστικῆς τέχνης κειμήλιον εἶνε ἔργον τῆς ὀλυμπιακῆς τέχνης παραχθεὶς ὑπὸ τῆς ὁμοιότητος τοῦ *ἐξωτερικοῦ τύπου* τῆς χαλκῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ Ὀλυμπιακοῦ Ἀπόλλωνος· ἡ ἀνακάλυψις ὅμως τοῦ ἐνθάδε δημοσιευομένου ἔργου μὲ ἀναγκάζει νὰ τροποποιήσω πως καὶ τὴν περὶ ἐκείνου τοῦ ἔργου γνώμην μου. Ὅσοι τῶν ἀρχαιολογούντων ἔτυχε νὰ μνημονεύσωσι τῶν δύο τούτων ἔργων ἀποφαίνονται ὅτι ταῦτα εἶνε προϊόντα ἄλλου ἐργαστηρίου ἢ τὰ λοιπὰ ἐν Ἀκροπόλει ἀνακαλυφθέντα ἀρχαϊκὰ ἀγάλματα. Τοῦτο ὅμως ἀκριβῶς εἶνε τὸ ζήτημα. Εἶνε ἀπολύτως ἀληθὴς ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος; Δὲν ὑπάρχουσιν ἆρά γε καὶ ἄλλα ἐν Ἀκροπόλει συγγενῆ ἔργα; Νομίζω ὅτι δὲν εἶνε δύσκολον νὰ ἀνεύρωμεν τὸν κρίκον τὸν συνδέοντα τὰ ἔργα ταῦτα πρὸς τὰ λοιπὰ πολυάριθμα ἀρχαϊκὰ ἀγάλματα τῆς Ἀκροπόλεως. Βοηθεῖ δὲ εἰς τὸ ἔργον τοῦτο καὶ αὐτὴ ἡ μετὰ πολλὰς καὶ διαφόρους περιπλανήσεις τελευταία τῆς μαρμαρίνης κεφαλῆς τοποθέτησις[1] ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Ἀκροπόλεως. Παρὰ τὸ μνημεῖον τοῦτο ἵδρυται ἡ γνωστὴ προτομὴ γυναικείας μορφῆς ἡ δημοσιευθεῖσα ὑπ' ἐμοῦ ἐν τοῖς «Μουσείοις Ἀθηνῶν» πίν. 14 καὶ ὑπὸ τοῦ Winter ἐν τῷ Jahrbuch d. arch. Instit. 1887 πίν. 14. Ἡ τεχνικὴ συγγένεια τῶν δύο τούτων ἔργων προσπίπτει εἰς τὴν αἴσθησιν παντὸς μὴ κατεχομένου ὑπὸ προλήψεως ἐπιστημονικῆς. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι τὰ μνημεῖα ταῦτα διακρίνονται ἀπ' ἀλλήλων διὰ τῶν ἑξῆς μικρῶν παραλλαγῶν. Τὸ μέτωπον τῆσδε τῆς κεφαλῆς εἶνε ἧττον ἐπίπεδον ἢ τὸ τῆς γυναικείας μορφῆς σχηματίζον μικράν τινα κύρτωσιν ὑπεράνω τῆς ῥινός· ἕνεκα τούτου καὶ τὸ τοῦ μετώπου καὶ τῆς ῥινὸς περίγραμμα δὲν ἀποτελεῖ συνεχῆ τινα καὶ μονότονον γραμμήν. Αἱ ὀφρῦς ἐπίσης εἶνε ὀλιγώτερον τοξοειδεῖς, δὲν συνάπτονται δὲ εἰς συναφῆ περιγράμματα μετὰ τῶν πλαγίων τῆς ῥινὸς γραμμῶν. Ὀρθότερον ἐπίσης ὑποτυποῦνται καὶ τὰ μεταξὺ τῶν ὀφρύων καὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἁπαλᾶ μέρη. Οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ ἔργου τούτου ἔχουσι τὸν αὐτὸν ἐπιμήκη τύπον καὶ οἱ τῆς γυναικείας μορφῆς, εἶνε ὅμως ὀρθότερον ἐσχηματισμένοι ἐν τῇ διατάξει αὐτῶν, ὑποδηλουμένων ἤδη καὶ αὐτῶν τῶν ἐσωτερικῶν κογχῶν. Οἱ ὀφθαλμοὶ ἄλλως δὲν ἔχουσι τόσον ὁριζοντίαν θέσιν ἀλλ' ἀκολουθοῦσι τὴν ἤρεμον πρὸς τὰ πλάγια κλίσιν καὶ διεύθυνσιν τῆς κεφαλῆς. Τὸ στόμα τῆς κεφαλῆς ταύτης ἔχει τὸ αὐτὸ καὶ τὸ τῆς γυναικείας μορφῆς σχῆμα, εἶνε ὅμως μᾶλλον κατὰ φύσιν ἀπεικασμένον. Ἐν γένει τὸ ἔργον τοῦτο εἶνε ἀπηλλαγμένον τῶν ὑπερβολῶν αἵτινες καταφαίνονται ἐν τῇ διατυπώσει τῶν καθ' ἕκαστον μερῶν τῆς γυναικείας κεφαλῆς. Τὸ περίγραμμα αὐτοῦ εἶνε μᾶλλον ᾠοειδὲς καὶ ἡ ἐργασία καθ' ὅλου ἁπαλωτέρα ὀλιγώτερον μετέχουσα τῆς αὐστηρᾶς τραχύτητος τῆς γυναικείας κεφαλῆς.

nig alterthümlichere Replik des «Apollon» im Westgiebel des Zeustempels zu Olympia». Πρβλ. τοῦ αὐτοῦ περιοδ. σελ. 266 «aufs nächste verwandt» τῷ Ὀλυμπιακῷ Ἀπόλλωνι καλεῖται τὸ ἔργον τοῦτο.

[1] Ἐσχάτως ὅμως μετετοπίσθη πάλιν ἡ κεφαλὴ αὕτη.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 01:29:42 EEST - 167.114.118.212

Αἱ διαφοραὶ ὅμως αὗται οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ διάφοροι μόνον βαθμοὶ τεχνικῆς προόδου· ἡ νεανικὴ κεφαλὴ εἶνε νεωτέρα τις ἐπίδοσις, τελειότερος βαθμὸς ἀναπτύξεως τῆς αὐτῆς τέχνης. Ἄλλως ὅμως καταφαίνεται ἐν τῇ τέχνῃ ἀμφοτέρων τῶν μνημείων ὁ αὐτὸς ἐργασίας τρόπος, τὸ αὐτὸ πλαστικὸν αἴσθημα καὶ αἱ αὐταὶ τεχνικαὶ ἀρχαί. Ἀμφότερα φέρουσι τὴν σφραγῖδα τοῦ αὐτοῦ καλλιτεχνικοῦ πνεύματος. Ἡ κεφαλὴ ἄρα αὕτη νεανικῆς μορφῆς ἔχει πλείονα σημεῖα κοινὰ μετὰ τῆς προειρημένης ἀττικῆς κεφαλῆς ἢ μετὰ τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγαλμάτων· αὐθαιρεσία δὲ μόνον ἢ καὶ πείσμων πρόληψις δύναται νὰ ἀποχωρίσῃ παντελῶς τὸ ἔργον τοῦτο ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν ἄλλων ἐν Ἀκροπόλει πολυαρίθμων ἀγαλμάτων γυναικείας μορφῆς. Ὑπὸ τῶν πλείστων ὅμως ἤδη ἀνεγνωρίσθη ἡ ἀττικὴ καταγωγὴ τῆς γυναικείας κεφαλῆς. Ὄχι μόνον δὲ οὐδεὶς λόγος κωλύει ἡμᾶς νὰ ἔχωμεν καὶ περὶ τοῦδε τοῦ μνημείου (πίν. 2ος) τὴν αὐτὴν γνώμην, ἀλλὰ τοὐναντίον εὑρίσκομεν καὶ ἄλλα μαρτύρια συνηγοροῦντα ὑπὲρ τῆς ἰδέας ταύτης καὶ μάλιστα τὸ κατωτέρω ἐν πίνακι 3ῳ δημοσιευόμενον ἀρχαϊκὸν μνημεῖον ἀνῆκον καὶ τοῦτο εἰς τὴν αὐτὴν καὶ τὸ ἐν τῷ 2ῳ πίνακι τάξιν.

Ὁ 3ος πίναξ ἀπεικονίζει τὴν κεφαλὴν νεανικῆς μορφῆς μικροτέραν τοῦ φυσικοῦ μεγέθους ἀνακαλυφθεῖσαν πρὸ μηνῶν πολλῶν ἐν τῇ Ἀκροπόλει πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Μουσείου· ἡ κεφαλὴ αὕτη προσηρμόσθη ἐπὶ τοῦ ἐν Ἀκροπόλει κορμοῦ νεανικῆς μορφῆς τοῦ δημοσιευθέντος ἐν ταῖς Mitth. d. arch. Instit. 1880 Taf. I, ἐφ' οὗ πρότερον εἶχε προσκολληθῇ ἐσφαλμένως, ὡς ἀπεδείχθη ἐκ τῶν ὑστέρων, ἄλλη κεφαλή. Ἡ ἐν τῷ 3ῳ πίνακι ἀπεικονιζομένη εἶνε μικροτέρα καὶ ἀρχαϊκωτέρα τῆς πρότερον προσκεκολλημένης ἐπὶ τοῦ κορμοῦ κεφαλῆς. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι τὸ ἔργον, ὡς εἶχε πρότερον, ἐφαίνετο ἐν τῷ συνόλῳ αὐτοῦ παρέχον ἁρμονικὴν ἑνότητα, τοὐναντίον δὲ ἡ ἐν τῷ 3ῳ πίνακι ἀπεικονιζομένη κεφαλὴ ἐν τῇ ἀρχαϊκῇ αὐτῆς τραχύτητι ἐμποιεῖ πως δυσάρεστον αἴσθημα φαινομένη ἐκ πρώτης ἀπόψεως ἧττον συνᾴδουσα πρὸς τὴν ἐργασίαν τοῦ κορμοῦ. Καὶ ὅμως οὐδεμία δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφισβήτησις ὅτι ἡ κεφαλὴ αὕτη ἐπὶ τὸ ἀκριβέστατον προσαρμοζομένη ἐπὶ τοῦ ἀγάλματος εἶνε ἡ οἰκεία τοῦ ἔργου τούτου. Τὸ μνημεῖον τοῦτο δὲν εἶνε βεβαίως ἀρχαιότερον τῆς ἐν τῷ 2ῳ πίνακι ἀπεικονισθείσης κεφαλῆς· ἡ κόμη αὐτοῦ μετὰ λεπτοτάτης περιεργίας εἰργασμένη ἔχει τὴν ἀνάδεσιν ὁμοίαν πρὸς τὴν τῆς ἐν Νεαπόλει Ἠλέκτρας (Mitth. d. arch. Inst. Athen 1884 Taf. X) τῆς ἐν Ἀκροπόλει χαλκῆς κεφαλῆς («Μουσεῖα Ἀθηνῶν» πίν. 16). καὶ τῆς ἐν M. Lateran. ἀρ. 142. Περί τινα ἁπλοῦν στέφανον περιθέοντα τὴν κεφαλὴν περιπλέκεται ἡ κόμη, τὰ δὲ ἄκρα τῶν τριχῶν φαίνονται καὶ κάτωθεν τοῦ στεφάνου διατεταγμένα μεθ' ὑπερβολικῆς ἐπιτηδεύσεως. Οἱ ὀφθαλμοὶ ἦσαν ἰδίᾳ ἐντεθειμένοι.

Καὶ τοῦτο τὸ ἔργον ἐθεωρήθη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς μὴ ἀττικὸν ὡς ἀναγόμενον εἰς τὸν κύκλον τῆς ὀλυμπιακῆς τέχνης (Mitth. d. arch. Inst. 1888 σ. 226). Εἰς ἡμᾶς οὐδαμῶς φαίνεται ἡ γνώμη αὕτη ἀναμφισβήτητος, φρονοῦμεν δὲ ὅτι τοῦτο ἀκριβῶς τὸ μνημεῖον ἐξ ὅλων τῶν ἐν Ἀκροπόλει τῶν νομιζομένων ἔργων ὀλυμπιακῆς τέχνης δεικνύει τὴν ἐλαχίστην πρὸς τὰ ὀλυμπιακὰ ἀετώματα συγγένειαν. Πλείστας τοὐναντίον ὁμοιότητας καὶ κοινὰς μετὰ τῶν ἔργων τούτων ἀναλογίας παρέχει ἕτερόν τι μνημεῖον ἀναμφισβητήτως ἀττικόν· εἶνε δὲ τοῦτο ἡ κεφαλὴ τοῦ ἐν Νεαπόλει ἀγάλματος τοῦ Ἁρμοδίου (Ὅρα Jahrbuch d. arch. Inst. 1888. Taf. 10,2). Αἱ διαφοραί, αἵτινες καταφαίνονται μόνον ἐν τῷ τρόπῳ τῆς κομμώσεως ἑκατέρας κεφαλῆς, εἶνε ἐλαχίστου λόγου ἄξιαι προκειμένου περὶ τοῦ τεχνικοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἔργου τούτου. Ὁμοιοτάτη ὅμως εἶνε ἡ καθόλου κατασκευὴ τοῦ προσώπου καὶ σύστασις τῶν μερῶν ἀμφοτέρων τῶν ἔργων· ὁ τύπος καὶ αἱ ἀναλογίαι, μάλιστα δὲ αἱ τοῦ κάτω μέρους τοῦ προσώπου, εἶνε αἱ αὐταὶ καὶ τούτου καὶ ἐκείνου τοῦ ἔργου. Τὸ γενικὸν δὲ σχῆμα τῶν ὀφθαλμῶν, ἡ θέσις τῶν ὤτων καὶ ἡ ἀπὸ τούτων κατερχομένη σκληρὰ καὶ ἐπιμήκης γραμμὴ μαρτυροῦσι τὸ αὐτὸ σύστημα καὶ αἴσθημα καλλιτεχνικόν. Μόνον τὸ στόμα τοῦ Ἁρμοδίου φαίνεται ὁμοιότερόν πως ἐσχηματισμένον πρὸς τὸ τῆς ἑτέρας κεφαλῆς τῆς ἐν τῷ 2ῳ πίνακι.

Ὡς μαρτυρίαν συνηγοροῦσαν ὑπὲρ τῶν εἰρημένων ἀναφέρω τὴν διατριβὴν τοῦ Furtwängler περὶ τοῦ ἀγάλματος, οὗτινος μέρος εἶνε ἡ κεφαλὴ αὕτη, δημοσιευθέντος ἐν ταῖς Mitth. 1880 σ. 20. Ὁρ-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 01:29:42 EEST - 167.114.118.212

θότατα παρετήρησεν ὁ κ. Furtwängler ὅτι ἐξ ὅλων τῶν ἀρχαϊκῶν μνημείων τὰ ἐν Νεαπόλει ἀγάλματα τῶν τυραννοκτόνων εἶνε καὶ τὰ συγγενέστερα κατὰ τὸν χαρακτῆρα τῆς τέχνης πρὸς τὸ εἰρημένον ἄγαλμα, ὑποδεικνύων ὅτι ὁ δημιουργὸς τῶν τυραννοκτόνων, ἐὰν ἔμελλε νὰ παραστήσῃ ἐν ἠρεμίᾳ μορφάς, θὰ διέπλαττε τὸ σῶμα αὐτῶν ἀνάλογον πρὸς τὸ ἐν Ἀκροπόλει ἄγαλμα. Ἀληθῶς ὁ αὐτὸς ρυθμός, ἡ αὐτὴ κατασκευὴ τῆς ὀστεώσεως καὶ διάπλασις τοῦ σώματος χαρακτηρίζει ἀμφότερα τὰ μνημεῖα.

Ἐδηλώσαμεν ἀνωτέρω ὅτι ἡ χαλκῆ κεφαλὴ τῆς Ἀκροπόλεως («Μουσ. Ἀθηνῶν» πίν. 16) καὶ τὰ δύο ἐνταῦθα δημοσιευόμενα μνημεῖα ἀνήκουσιν εἰς τὸν αὐτὸν σχεδὸν κύκλον τεχνικῆς ἐνεργείας. Ὀφείλομεν ὅμως νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι μεταξὺ τῶν δύο τούτων (πίν. 2 καὶ πίν. 3) ὑπάρχουσι διαφοραί τινες ἀναφερόμεναι ὄχι τόσον εἰς τὸν τρόπον τῆς ἐργασίας ὅσον εἰς αὐτὸν τὸν τύπον. Πλὴν τῶν γενικῶν ἀναλογιῶν φαίνονται καὶ αὐτὰ τὰ μέρη ὄχι παντελῶς ὅμοια. Οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς κεφαλῆς (πίν. 3) δὲν ἔχουσι πλέον τὸ ἐπίμηκες ἐκεῖνο ἀμυγδαλοειδὲς σχῆμα, ἀλλ' εἶνε μικροὶ καὶ στρογγύλοι, μείζων δὲ εἶνε ἡ καμπυλότης τῶν ἄνω βλεφάρων· τὰ δὲ ὦτα μικρά, κείμενα ὑψηλότερον τοῦ δέοντος. Παραλλαγάς τινας δεικνύει καὶ ὁ σχηματισμὸς τοῦ στόματος· τῆς ἐν 2ῳ πίνακι κεφαλῆς τὸ κάτω χεῖλος τοῦ στόματος προεξέχει παχύτερον ὄν· τὰ χείλη ὅμως ταύτης (πίν. 3) εἶναι λεπτὰ καὶ ἰσοπαχῆ, διαιρόμενά πως ἀπ' ἀλλήλων. Ἀλλ' αὐτὰ ταῦτα τὰ γνωρίσματα, ἅτινα διακρίνουσι τὴν κεφαλὴν ταύτην (πίν. 3) ἀπὸ τῆς ἐν τῷ 2ῳ πίνακι, συνδέουσιν αὐτὴν μετὰ τῶν ἔργων τῆς ἀττικῆς ἀκμῆς καὶ μάλιστα μετὰ τῶν μετοπῶν τοῦ Παρθενῶνος. Διότι ἀνάλογα ἀκριβῶς γνωρίσματα χαρακτηρίζουσι καὶ τὸν τύπον τῶν ἐν μετόπαις κεφαλῶν, ὅστις δύναται εὐλόγως νὰ θεωρηθῇ ὡς τελειοτέρα τις διάπλασις τοῦ τύπου τῆςδε τῆς κεφαλῆς. Τὴν μεταξὺ δὲ τῶν δύο τούτων σημείων βαθμίδα ἀναπτύξεως ἀποτελεῖ ἡ ἑτέρα τῆς Ἀκροπόλεως κεφαλὴ νεανικῆς μορφῆς ἡ δημοσιευθεῖσα ἐν ταῖς Mitth. 1880, I.

Ἐδηλώσαμεν ἀλλαχοῦ ὅτι ἡ ἐν Ἀκροπόλει κεφαλὴ γυναικείας μορφῆς («Μουσεῖα Ἀθηνῶν» καὶ Jahrbuch d. arch. Inst. 1887. Taf. 14) ἀποτελεῖ τὴν ἀρχὴν νέας περιόδου ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀττικῆς ἀρχαϊκῆς τέχνης· ἕτερον δὲ σημεῖον ἀναπτύξεως εὑρίσκομεν ἐν τῇ ἐργασίᾳ τοῦ ἐν τῷ 3ῳ πίνακι μνημείου. Αἱ μικραὶ παραλλαγαί, ἃς δεικνύει ὁ τύπος τῆς κεφαλῆς ταύτης, εἶνε βεβαίως ἀποτέλεσμα τῆς κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους συνεχοῦς ἐπικοινωνίας καὶ ἀμοιβαίας διασταυρώσεως τῶν ἀρχαϊκῶν ἐργαστηρίων, ὀφείλεται δὲ πιθανῶς εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς πελοποννησιακῆς τέχνης. Δὲν εἶνε δὲ ἴσως ἄκαιρον νὰ ὑπομνήσω ἐνταῦθα τὸ ὄνομα τοῦ περιφήμου Ἀργείου καλλιτέχνου Ἀγελάδα.

Ἴσως δὲ δὲν φανῇ καὶ παντελῶς ἄτοπος ἡ εἰκασία, ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο εἶνε κατάλληλον νὰ παράσχῃ ἡμῖν εἰκόνα τινὰ τῆς τέχνης τῶν ἀμφὶ Κριτίον. Τοῦ ἐπιφανεστάτου τούτου τῆς ἀρχαϊκῆς ἀττικῆς τέχνης ἐργάτου ὑπῆρχον ἐν αὐτῇ τῇ Ἀκροπόλει οὐκ ὀλίγα ἔργα, ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τῶν σωζομένων ἔτι ἐπιγραφῶν· ἡ ἀνυπέρβλητος δὲ ἐκείνη ἀκρίβεια τῆς ἐργασίας καὶ ἡ ἐπιμέλεια περὶ τὴν κατασκευὴν μάλιστα τῆς κόμης δὲν ἀπᾴδει καὶ πρὸς τὴν περὶ τῆς σχολῆς ταύτης μαρτυρίαν τοῦ Λουκιανοῦ. Κυρίως ὅμως ὡρμήθημεν εἰς τὴν περὶ Κριτίου εἰκασίαν ταύτην ἐκ τῆς συγγενείας τοῦδε τοῦ ἔργου (πίν. 3) καὶ τῶν ἀγαλμάτων τῶν τυραννοκτόνων. Μετὰ τὴν ἐν Ἀκροπόλει δὲ ἀνακάλυψιν ἔργου τοῦ Ἀντήνορος δι' ἐπιγραφῆς κεκυρωμένου πᾶς τις πείθεται ὅτι τὰ ἐν Νεαπόλει ἀγάλματα τῶν τυραννοκτόνων δὲν εἶνε ἀντίτυπα τῶν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων μνημονευομένων ἔργων τοῦ Ἀντήνορος, ἀλλὰ τῶν ὑπὸ Κριτίου καὶ Νησιώτου ποιηθέντων. Ἐὰν δὲ ὑπῆρχον καὶ ἄλλοι τινὲς πλὴν τοῦ Studniczka ἔχοντες τὴν ἐναντίαν γνώμην, ἐξ αὐτῆς τῆς διατριβῆς τοῦ εἰρημένου σοφοῦ ἀρχαιολόγου καὶ ἐκ τῆς ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ παραθέσεως τῶν εἰκόνων τῆς κεφαλῆς τοῦ Ἁρμοδίου καὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ μνημονευθέντος ἀγάλματος τοῦ Ἀντήνορος θὰ ἐπείσθησαν ἤδη ὅτι τὰ μνημεῖα ταῦτα δὲν δύνανται νὰ εἶνε ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ τεχνίτου ἔργα[1].

Εἰς τὴν συγγένειαν δὲ τῆς κεφαλῆς ταύτης πρὸς τὰς μετόπας τοῦ Παρθενῶνος ἀποβλέποντες, ἅμα δὲ καὶ εἰς τὴν ὁμοιότητα τοῦ ὅλου ἀγάλματος πρὸς τὰ τῶν τυραννοκτόνων, φρονοῦμεν ὅτι ἄνευ ἀναγ-

[1] Κατά τινα εἴδησιν τῆς «Ἐφημερίδος» καὶ ὁ κ. Graeff ἀνεκοίνωσε πρὸ ἡμερῶν τινων ἔν τινι συνεδρίᾳ τοῦ Ἰνστιτούτου ὅτι καὶ αὐτὸς τὰ αὐτά που πρεσβεύει περὶ τῶν ἐν Νεαπόλει ἀγαλμάτων τῶν τυραννοκτόνων.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 01:29:42 EEST - 167.114.118.212

καίου τινὸς καὶ πειστικοῦ λόγου ἀμφισβητεῖται πᾶσα συνάφεια τοῦ μνημείου τούτου καὶ τοῦ ἐν τῷ 2ῳ πίνακι μετὰ τῆς ἀττικῆς τέχνης[1].

Δὲν νομίζομεν περιττὸν νὰ δημοσιεύσωμεν ἐνταῦθα ἐν ἁπλῷ σχεδιογραφήματι τὴν εἰκόνα (Α 1,2) πτερωτῆς γυναικείας μορφῆς ἥτις συνηρμόσθη ἐσχάτως ἐκ τῶν οἰκείων μερῶν εὑρεθέντων ἐν ταῖς σκαφαῖς τῆς Ἀκροπόλεως[2]. Ὁ τύπος τῆς μορφῆς ταύτης εἶνε ἀπὸ πολλοῦ ἤδη χρόνου γνώριμος ἡμῖν, εἶνε ὁ αὐτὸς καὶ ὁ τῆς περιφήμου ἐκ Δήλου ἀρχαϊ-

Α, 1

κῆς Νίκης τοῦ Ἀρχέρμου, ἡ ἐργασία ὅμως τῆς ἐν Ἀκροπόλει εἶνε νεωτέρα τῆς ἐκ Δήλου, τῶν χρόνων δηλ. τῆς δευτέρας πεντηκονταετηρίδος τοῦ 6ου αἰῶνος εἰς ἣν ἀνάγονται καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ἀγαλμάτων γυναικείας μορφῆς τῆς Ἀκροπόλεως. Μετὰ τῶν «γυναικῶν» δὲ τούτων κοινὸν ἔχει ἡ πτερωτὴ

[1] Περὶ τῆς σχέσεως τῶν ἔργων τούτων πρὸς τὰ τῆς Πασιτέλους καλουμένης σχολῆς καὶ τὰ τοῦ τύπου τοῦ Ἀπόλλωνος (ὀμφαλοῦ) ἀλλαχοῦ ἐκτενῶς. Ὀφείλω δὲ ἐνταῦθα νὰ δηλώσω ὅτι ἡ εἰκὼν τοῦ 3ου πίνακος ἀτελῶς ἐκφαίνει τὸν τεχνικὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀπεικονιζομένου μνημείου, ἕνεκα δὲ τούτου δὲν φαίνονται εὐαρμοστοῦντα πρὸς τὴν εἰκόνα καὶ πάντα τὰ γραφόμενα ἐνταῦθα.

[2] Τὰ τῶν πτερύγων καθ' ἕκαστα μέρη δὲν ἦσαν πλαστικῶς ἐξειργασμένα ἀλλ' ἐδηλοῦντο διὰ χρωματισμοῦ οὗτινος λείψανα σῴζονται ἔτι ἐν τῷ ὄπισθεν μέρει τῶν πτερύγων. Ὕψ. 37 περίπου ἑκατοστά.

αὕτη μορφὴ καὶ τὴν διάταξιν τῶν πτυχῶν καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐργασίας, ἐν τῇ καθόλου δὲ διατάξει τῆς περιβολῆς φαίνεται συγγενεστέρα πως πρὸς δύο τινὰ τῶν ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Ἀκροπόλεως ἀγαλμάτων τὸ ὑπ' ἀριθ. 82 καὶ τὸ ὑπ' ἀρ. 35. Τὴν δεξιὰν χεῖρα, ὡς φαίνεται ἔτι ἐκ τοῦ σῳζομένου μέρους, εἶχε ἐκτεταμένην κατὰ τρόπον ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὸ σχῆμα τῆς πτέρυγος, διὰ δὲ τῆς ἑτέρας χειρὸς ἀνεῖχεν ἡ μορφὴ τὸ κάτω τῆς περιβολῆς μέρος κρατοῦσα αὐτὸ οὐχὶ ἐκ τοῦ πλαγίου, ὡς ἡ ἐκ Δήλου καὶ αἱ μικραὶ ἐν Ἀκροπόλει χαλκαῖ παρα-

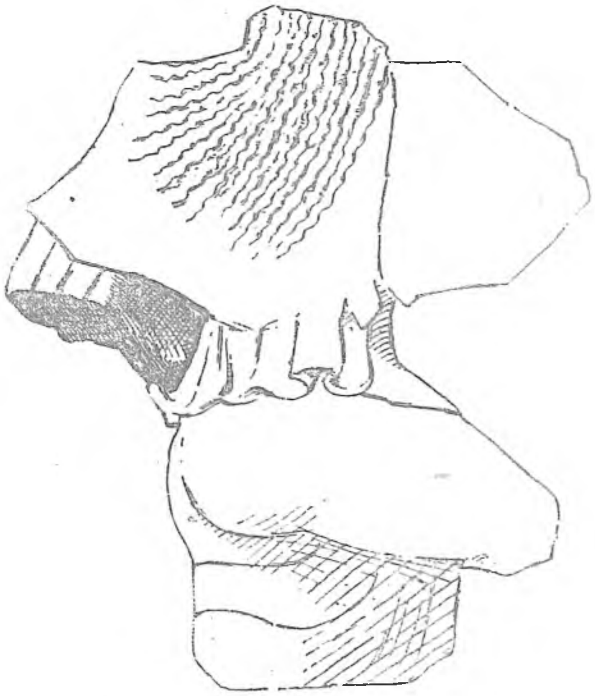

Α, 2

στάσεις Νίκης, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ μέσου ὁμοιάζουσα καὶ κατὰ τοῦτο πρὸς τὸ μνημονευθὲν ἄγαλμα τὸ ὑπ' ἀριθ. 35. Αἱ πτυχαὶ δὲ τοῦ κάτω μέρους τῆς περιβολῆς διατίθενται ἀπὸ τούτου τοῦ σημείου ὡς ἀπὸ κέντρου ἐκπεμπόμεναι.

Τὸ καθόλου σχῆμα τοῦ ἀγάλματος κατὰ τὰ ἀνωτέρω εἰρημένα εἶνε κατὰ τυπικὴν παράδοσιν, ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα ὅμως καταφαίνεται ἰδιοφυὴς ἐργασία παρέχουσα λαμπρὰ μαρτύρια τῆς εὐφυΐας καὶ καλλιτεχνικῆς δυνάμεως τοῦ δημιουργοῦ τοῦ ἔργου τούτου. Μετὰ θαυμαστῆς τόλμης ἐπεχείρησε νὰ ἄρῃ οὗτος οὐκ εὐκαταφρονήτους τεχνικὰς δυσχερείας καὶ μάλιστα τὰς συμφυεῖς τῷ σχηματι-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 01:29:42 EEST - 167.114.118.212

σμῷ τῆς περιβολῆς ζητῶν νὰ μορφώσῃ ταύτην κατὰ νόμον τὸν ἀναγκαῖον τὸν ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς ἰδέας τῆς παραστάσεως πηγάζοντα.

Τὸ κάτωθι τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς σῳζόμενον μέρος τῆς περιβολῆς δεικνύει ὅτι ἐνταῦθα ἐκολποῦτό πως αὕτη ἅτε διαπνεομένη ὑπὸ τοῦ ἀνέμου ἕνεκα τῆς ἰσχυρᾶς κινήσεως. Ἡ λυτὴ ὄπισθεν κόμη καὶ οἱ ἐπὶ τὸ στῆθος καταπίπτοντες πλόκαμοι ἔχουσιν ἐπίσης τὴν ἁρμόζουσαν διάθεσιν τὴν ἀναγκαίως παραγομένην ἐκ τῆς κινήσεως τῆς παραστάσεως. Ἕνεκα δὲ τῶν ἀρετῶν τούτων, καίπερ λίαν ἀτελῶς ἐκδεδηλωμένων, ἑλκύει τὸ ἀγαλμάτιον τοῦτο ἰδιαιτέρως τὴν προσοχὴν ἡμῶν καὶ παρέχει ἡμῖν τὴν εἰκόνα τεχνίτου ἰδιοφυοῦς καὶ τολμηροῦ.

Πλὴν τῆς Νίκης ταύτης τῆς ἐσχάτως εὑρεθείσης ἀπόκειται ἤδη ἀπό τινος χρόνου ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ἕτερον μικρὸν ἀγαλμάτιον πτερωτῆς μορφῆς, οὗτινος ἁπλοῦν ἐπίσης σχεδιογράφημα (Β1,2) παραθέτομεν ἐνταῦθα. Αἱ πτέρυγες καὶ τῆς μορφῆς ταύτης εἶνε ἀποκεκρουσμέναι. Τὸ ἀγαλμάτιον τοῦτο νεώτερόν πως τοῦ προειρημένου εἶνε μετὰ μείζονος λεπτότητος καὶ ἐμπειρίας ἐξειργασμένον ἀλλὰ μετ' ὀλιγωτέρας ἰδιοφυΐας. Ἡ διάταξις τῆς περιβολῆς οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον παραλλάσσει τῆς τῶν ἐν ἠρεμίᾳ ἱσταμένων «γυναικείων μορφῶν» τῆς Ἀκροπόλεως, μόνον δὲ ἡ ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος ἐν ἐλαφρᾷ κινήσει καταπίπτουσα πτυχὴ φαίνεται ἀνάλογός πως πρὸς τὴν φύσιν τῆς παραστάσεως.

Β, 1

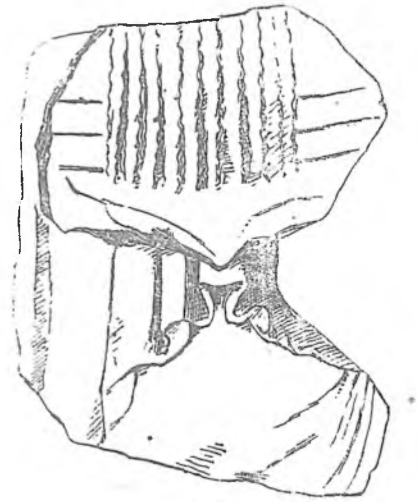
Β, 2

Ἕτερον ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἀκροπόλεως ἄγαλμα Νίκης εἶνε τὸ περίφημον ὑπὸ τοῦ Petersen δημοσιευθὲν ἐν ταῖς Mittheil. 1886, Taf. XI, c. Τὸ ἔργον τοῦτο εἶνε νεώτερον ὄχι μόνον τῶν προμνημονευθέντων ἀγαλμάτων Νίκης ἀλλὰ πάντων ἐν γένει τῶν «γυναικείων τῆς Ἀκροπόλεως ἀγαλμάτων» ἀναγόμενον εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 5ου αἰῶνος. Ἐλπίζομεν δὲ νὰ πραγματευθῶμεν ἄλλοτε ἐκτενέστερον περὶ τοῦ ἔργου τούτου ὅπερ ἀποτελεῖ πολύτιμον συμβολὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαϊκῆς τέχνης μάλιστα δὲ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς τεχνικῆς ἐπεξεργασίας τῆς περιβολῆς. Τὸ ἱμάτιον ὅπερ καλύπτει τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματος μετέχει ἔτι τοῦ ἀρχαϊκοῦ τύπου· ἡ διάταξις ὅμως αὐτοῦ εἶνε ὀρθοτέρα πως καὶ μᾶλλον κατὰ φύσιν, συμφωνοῦσα καὶ πρὸς τὴν κίνησιν τῆς μορφῆς. Ἐν τῇ διατάξει δὲ καὶ ἐξεργασίᾳ τοῦ ποδήρους χιτῶνος καταφαίνεται ἔτι μᾶλλον ἡ πρὸς φυσικὴν ἀπεικασίαν σπουδὴ τοῦ τεχνίτου ἐπιχειροῦντος νὰ ἐξαρτήσῃ παντελῶς τὸν σχηματισμὸν τῆς περιβολῆς ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τῆς παραστάσεως. Τὸ ἄγαλμα τοῦτο ἀποτελεῖ σημεῖον μεταβάσεως ἀπὸ τοῦ ἀρχαιοτέρου τύπου εἰς νέαν περίοδον.

Ὁ ἀρχαιότερος τύπος ἔχει τὸ σχῆμα μορφῆς εἰς τὸ γόνυ πιπτούσης, καὶ τοιοῦτον εἶνε τὸ σχῆμα πλὴν μικρῶν παραλλαγῶν τοῦ ἐκ Δήλου καὶ τῶν δύο προμνημονευθέντων ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως ἀγαλμάτων. Χαρακτηρίζει δὲ τὸν εἰρημένον τύπον καὶ τοῦτο τὸ γνώρισμα ὅτι τὸ κάτω μέρος τοῦ ἀγάλ-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 01:29:42 EEST - 167.114.118.212

ματος παρίσταται κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν ἀρχαιοτάτων ἀναγλύφων *ἐν καταγραφῇ* τὸ δὲ ἄνω κατ' ἐνώπιον.

Τοὐναντίον ὁ τύπος τῆς ἐν Mittheil. 1886, XI, c δεικνύει κανονικὴν τὴν ὅλην κατασκευὴν τοῦ σώματος. Ἡ μορφὴ παρίσταται ὀρθία ἔχουσα τὰ σκέλη ἱκανῶς διεστῶτα καὶ ὁμαλῶς καμπτόμενα κατὰ τὸ γόνυ. Ἡ κεφαλή, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν σῳζομένων μερῶν τοῦ λαιμοῦ, κλινομένη ἠρέμα πρὸς τὰ πλάγια δεικνύει τὴν διεύθυνσιν τῆς πτήσεως κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ φυσικὸν λόγον δεικνύουσι καὶ τὰ κάτω ἄκρα τοῦ σώματος κλίσιν τινά. Ἡ τελειοτέρα δὲ ἔκφρασις τῆς μορφῆς ταύτης εἶνε ἡ ἐν τῷ ἀετώματι τοῦ Παρθενῶνος Ἶρις (;). Ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ ἀγάλματα τοῦ «Μνημείου τῶν Νηρηΐδων» οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ ἡ τελευταία ἀπήχησις τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος τύπου [1]. Οὕτω δὲ δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ τύπου τούτου κατὰ τὰς διαφόρους τῆς ἑλληνικῆς τέχνης φάσεις ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν μεταγενεστέρων.

Τίς δὲ ἦτο ὁ δεξιὸς ἐκεῖνος τεχνίτης ὁ ἐπινοήσας πρῶτος τὸν τύπον τοῦτον πετομένης μορφῆς; Πρὸς τὸ ἐρώτημα τοῦτο ἀπαντῶντες ὁ Petersen ἐν τῇ περισπουδάστῳ αὐτοῦ πραγματείᾳ (Mittheil. 1886) καὶ ὁ Six ἐν ἑτέρᾳ διατριβῇ (Mittheil. 1888) ἀποφαίνονται ὅτι πρῶτος ὁ Χῖος Ἄρχερμος διετύπωσε τὴν παράστασιν ταύτην, τὸ δὲ ἔργον αὐτοῦ ἐγένετο τὸ πρῶτον παράδειγμα ἀρχαϊκῶν μνημείων τοῦ αὐτοῦ τύπου. Ἡ γνώμη αὕτη συνδυαζομένη πρὸς τὰς ἀρχαίας παραδόσεις τὰς περὶ Ἀρχέρμου φαίνεται μὲν λίαν δελεαστικὴ ὄχι ὅμως καὶ ἀναμφισβήτητος. Αἱ περὶ τῶν ἀρχαίων πηγῶν νεώτεραι ἔρευναι διδάσκουσιν ἡμᾶς σαφῶς ὁποίαν τινὰ σημασίαν δύνανται νὰ ἔχωσιν αἱ περὶ τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης εἰδήσεις τῶν ἀρχαίων. Εἴτε ὁ Καρύστιος ἔγραψε πρῶτος ὅτι ὁ Ἄρχερμος ἐμόρφωσε τὴν Νίκην πτηνὴν ἢ ἄλλος τις τῶν ἀρχαίων τῶν *σπουδῇ τὰ εἰς τοὺς πλάστας πολυπραγμονησάντων*, τὸ ἀληθὲς εἶνε ὅτι εἰς τὰς μαρτυρίας ταύτας δὲν ὀφείλομεν νὰ παράσχωμεν μείζονα πίστιν ἢ εἰς τὰ περὶ εὑρέσεως τῆς τοῦ χαλκοῦ χωνεύσεως εἰδήσεις τὰς ἀναφερομένας εἰς τὸν Θεόδωρον. Πῶς ὅμως ἐξηγεῖται ἡ περὶ Ἀρχέρμου αὕτη παράδοσις; Τὸ ἐν

[1] Ὅρα καὶ Petersen προμνημ. πραγματείαν.

Δήλῳ ἄγαλμα τῆς Νίκης ἐπὶ τοῦ βάθρου τοῦ ὁποίου ἐγένετο δι' ἐπιγραφῆς ἐμφανὲς τὸ ὄνομα τοῦ τεχνίτου Ἀρχέρμου, τὸ ἄγαλμα λέγω τοῦτο ἦτο τὸ ἀρχαιότατον σῳζόμενον Νίκης μνημεῖον ὅπερ εἶδεν ὁ ἀρχαῖος συγγραφεύς. Ὡς ἀναγκαῖον δὲ συμπέρασμα συνήγαγεν ὅτι ὁ τεχνίτης οὗτος ἦτο καὶ ὁ πρῶτος μορφώσας τὴν Νίκην πτηνήν. Ἀψευδέστατοι μάρτυρες τοιαύτης φύσεως ζητημάτων εἶνε αὐτὰ τὰ μνημεῖα. Πρὶν ἢ ἐπισκοπήσωμεν ὅμως τὰ σῳζόμενα μνημεῖα ὁμοίας φύσεως, ὀφείλομεν νὰ ὁρίσωμεν πρότερον κατὰ τὸ δυνατὸν τὴν ἡλικίαν τοῦ ἐκ Δήλου ἀγάλματος τοῦ Ἀρχέρμου.

Ὁ Six (ἐν τῇ προμνημονευθείσῃ πραγματείᾳ) ἄνευ ἀναγκαίου λόγου ἀνήγαγε εἰς τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ 7ου αἰῶνος τὴν ἡλικίαν τοῦ ἀγάλματος τούτου ἐκτείνων τὴν χρονολογίαν αὐτοῦ εἰς τὸ ἀπώτατον ὅριον τοῦ δυνατοῦ· τοὐναντίον δὲ ὑπεβίβασε τὴν χρονολογίαν τῶν ἀρχαιοτέρων ἐκ Σελινοῦντος μετοπῶν εἰς τὸ ἐλάχιστον ζητῶν διὰ τῆς μεθόδου ταύτης νὰ ἐξοικονομήσῃ ὁπωσδήποτε τὴν γνώμην του. Εἰς ἀκριβέστερον προσδιορισμὸν τοῦ ἔργου τούτου συντελεῖ οὐκ ὀλίγον καὶ ἡ ἐν Ἀκροπόλει ἐπιγραφὴ τοῦ Ἀρχέρμου οὖσα σχεδὸν χρόνων τῶν αὐτῶν καὶ αἱ λοιπαὶ ἐν Ἀκροπόλει εὑρεθεῖσαι ἐπιγραφαὶ τεχνιτῶν, ὧν τινες ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῇ ἐφημερίδι ταύτῃ τοῦ 1886. Ὡς μέσον ὅρον τῆς χρονολογίας τῶν ἐπιγραφῶν τούτων δυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν τὸ ἔτος 540 (ὅρ. Studniczka Jahrb. 1887 σ. 147). Εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ τῆς ἐκ Δήλου Νίκης φαίνεται ἀρχαϊκωτέρα τῆς ἐν Ἀκροπόλει, τοῦτο ὅμως ὀφείλεται οὐκ ὀλίγον, ὡς ὀρθῶς ἤδη παρετήρησεν ὁ Petersen, καὶ εἰς τὴν ἐπιμελεστέραν ἐπὶ τοῦ λίθου χάραξιν τῶν γραμμάτων τῆς ἐν Ἀκροπόλει ἐπιγραφῆς, τὸ σχῆμα ἄλλως τῶν γραμμάτων ἀμφοτέρων τῶν ἐπιγραφῶν μικράς τινας μόνον παραλλαγὰς δεικνύει. Ὁπωσδήποτε ὅμως ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡ ἐκ Δήλου ἐπιγραφὴ τοῦ Ἀρχέρμου εἶνε ἀρχαιοτέρα τῆς ἐν Ἀκροπόλει οὐχὶ ὅμως καὶ πλέον τῶν δύο ἢ τριῶν δεκαετηρίδων. Τὸ ἔτος ἄρα 570 ὁρίζει περίπου τὴν χρονολογίαν τοῦ ἐκ Δήλου ἀγάλματος, ἥτις ἄλλως συνᾴδει καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν τέχνην τοῦ μνημείου τούτου· διότι ἡ ἐργασία τῶν πτυχῶν οὐδὲν ἧττον δὲ ἡ τῆς κεφαλῆς καὶ ἡ τῆς κόμης δεικνύει ὁπωσ-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 01:29:42 EEST - 167.114.118.212

δήποτε ἐμπειρίαν τινὰ ἀπὸ μακρᾶς ἀσκήσεως τῆς μαρμαρογλυφικῆς ἐργασίας.

Εἶνε περιττὸν νὰ καταλέξωμεν ἐνταῦθα πάντα τὰ μνημεῖα ὁμοίας φύσεως οἷαι εἶνε αἱ παραστάσεις Νίκης, Ἴριδος, Ἠοῦς, Γοργοῦς, Περσέως κτλ. διότι τὰ πλεῖστα τούτων εἶνε ἀληθῶς κατὰ πολὺ νεώτερα τοῦ ἐκ Δήλου ἀγάλματος.

Ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τῆς Ἀκροπόλεως ἀνεκαλύφθησαν οὐκ ὀλίγα χαλκᾶ ἀγαλμάτια γυναικείας μορφῆς πετομένης, ὧν τρία ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τοῦ Petersen. Τὰ μικρὰ ταῦτα μνημεῖα εἶνε πάντως νεώτερα τοῦ ἐκ Δήλου, ἀναπαριστῶντα μᾶλλον τὸν τύπον τῶν ἐνταῦθα δημοσιευθέντων μαρμαρίνων ἀγαλμάτων Νίκης. Ἀρχαιότερον ὅμως εἶδος τοῦ τύπου πετομένης μορφῆς δεικνύει ἑτέρα τις χαλκῆ μορφὴ γυναικεία ἐξ Ἀκροπόλεως, δύο ἀνδρικαὶ χαλκαῖ εὑρεθεῖσαι καὶ αὗται ἐν ταῖς σκαφαῖς τῆς Ἀκροπόλεως, τὸ ἐξ Ὀλυμπίας χαλκοῦν ἀγαλμάτιον Γοργοῦς καὶ δύο ὅμοια γυναικείας μορφῆς ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Πολυτεχνείου, (ἀριθ. 1088 καὶ 732) ὧν τὸ ἕτερον εὑρέθη ἐν τῷ χωρίῳ τῆς Λακωνίας Φοινίκι, τὸ χαλκοῦν ἀγαλμάτιον ἐν Sybel W. K. Gesch. ἀρ. 94, καὶ εἴ τινα ἄλλα. Αἱ τοῦ ἀρχαιοτέρου τούτου τύπου παραστάσεις φέρουσιν ἀντὶ τοῦ ποδήρους χιτῶνος βραχύν τινα καὶ ἄπτυχον μέχρι τῶν γονάτων καθικνούμενον καὶ περὶ τὴν ὀσφὺν συστελλόμενον. Ἰδιαίτερον δὲ αὐτοῦ γνώρισμα εἶνε, ὅτι αἱ πλεῖσται τῶν μορφῶν τούτων ἔχουσιν ἀμφοτέρας τὰς χεῖρας ἐκτεταμένας ὁριζοντίως.

Τὸν τύπον δὲ τοῦτον εὑρίσκομεν ὄχι μόνον ἐν τῇ πλαστικῇ ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἀγγειογραφίᾳ· μνημονεύομεν ἐνταῦθα δύο μόνον παραστάσεις τοῦ 6ου αἰῶνος τοῦ γνωστοῦ ταναγραίου τρίποδος (Arch. Zeit. 1881, 3-5) καὶ τοῦ ἀρχαιοτάτου ἀττικοῦ ἀγγείου (Arch. Zeit. 1882, 9-10). Αἱ προειρημέναι πλαστικαὶ καὶ γραφικαὶ παραστάσεις τοῦ ἀρχαιοτέρου τύπου δεικνύουσιν ἡμῖν τὴν ὁδόν, ἣν πρέπει νὰ τραπῶμεν ζητοῦντες τὴν πρώτην ἀρχὴν καὶ γένεσιν αὐτοῦ. Πλεῖστα τῶν ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς ἀρχαιολογ. ἑταιρίας *κορινθιακῶν* ἀγγείων (Εὑρ. 2439 Collign. 180, Εὑρ. 1017 Col. 149, Εὑρ. 1038 Col. 151, Εὑρ. 2487, 3041 καὶ τὸ χαλκοῦν σχήματος ἀρυβάλλου 1092[1]) ἔχουσι τὸν ἀρχαιότερον τύπον πετομένης μορφῆς ἢ ἁπλῶς μορφῆς διασκελιζούσης. Ἀξιοσημείωτον δὲ εἶνε ὅτι αἱ γραφαὶ τῶν κορινθιακῶν ἀγγείων παριστῶσι πάντοτε ἀνδρικὴν οὐδέποτε δὲ γυναικείαν τοῦ τύπου τούτου μορφήν. Τοῦτο ὅμως δυσκόλως ἠδύνατο νὰ ἐξηγηθῇ ἐὰν παρεδεχόμεθα ὅτι ἡ ἐκ Δήλου Νίκη ἐχρησίμευσεν ὡς πρῶτον παράδειγμα τῶν παραστάσεων τούτων.

[1] Ἡ γνησιότης ὅμως τούτου ἀμφισβητεῖται.

Ἡ ἐργασία καὶ τῶν πλείστων ἐκ τῶν προμνημονευθέντων κορινθιακῶν ἔργων καὶ μάλιστα τῶν ἀρυβάλλων εἶνε ἴσως νεωτέρα τοῦ ἐκ Δήλου ἀγάλματος, δὲν εἶνε ὅμως δύσκολον νὰ ἀποδείξῃ τις ὅτι ὁ τύπος τῆς παραστάσεως εἶνε κληροδότημα ἀρχαιοτάτης τέχνης. Αἱ νεώτεραι ἔρευναι περὶ τεχνικῶν τύπων καὶ μάλιστα αἱ σοφαὶ τοῦ Loeschke πραγματεῖαι κατέστησαν καταφανὲς ὅτι τὸ σχῆμα διασκελιζούσης μορφῆς τὸ κοινῶς Laufschema καλούμενον ἀποτελεῖ καὶ τοῦτο μίαν τῶν ἀρχαιοτέρων καὶ συνηθεστέρων τεχνικῶν παραδόσεων. Τὸ σχῆμα ὅμως τοῦτο εἶνε σχεδὸν τὸ αὐτὸ καὶ τὸ τῆς πετομένης μορφῆς. Περὶ ἑνὸς δὲ τοὐλάχιστον κορινθιακοῦ ἀγγείου (ἀρχαιολογικῆς ἑταιρίας ἀριθ. 2439) δυνάμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι εἶνε καὶ ἐργασίας ἀρχαιοτέρας τῆς ἐκ Δήλου πτερωτῆς μορφῆς. Τὸ ἀγγεῖον τοῦτο εἶνε ἓν τῶν ἀρχαιοτάτων ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς ἀρχ. ἑταιρίας κορινθιακῶν φέρον πλήρη ἔτι τὴν σφραγῖδα τῆς ἀσιατιζούσης τέχνης τῆς κοινῶς orientalisirend καλουμένης· ἡ ἀρχαιοτάτη ἡλικία τοῦ ἔργου τούτου καταφαίνεται ἐκ τοῦ πλήθους τῶν κοσμημάτων ἅτινα εἶνε ἐγκατεσπαρμένα μεταξὺ τῶν παραστάσεων ἀνθρωπίνων μορφῶν καὶ ζῴων, οὐδὲν ἧττον δὲ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἐργασίας τῶν παραστάσεων αἵτινες ὑπομιμνήσκουσιν ἐν πολλοῖς τὴν ἐργασίαν τῶν γραφῶν τῶν ἐκ Μήλου ἀγγείων. Ἐπὶ τοῦ εἰρημένου κορινθιακοῦ ἀγγείου παρίσταται μεταξὺ λέοντος καὶ Σειρῆνος πετομένη ἀνδρικὴ μορφὴ τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος τύπου.

Ἡ παράστασις αὕτη καὶ αἱ τῶν λοιπῶν κορινθιακῶν ἀγγείων τοῦ τύπου τούτου οὐδεμίαν ἔχουσι μυθολογικὴν ἢ ἄλλην τινὰ σημασίαν, ἀλλ' εἶνε σχήματα ἁπλῶς κοσμητικά. Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως εἶνε ὅτι αἱ παραστάσεις αὗται εὑρίσκονται ἐν τῇ κορινθιακῇ τέχνῃ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπὶ τῶν ἀγγείων τοῦ ἀσιατίζοντος (orientalisirend) ῥυθμοῦ. Εἶνε καὶ τοῦτο μία ἀπόδειξις ὅτι ὁ εἰρημένος τύ-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 01:29:42 EEST - 167.114.118.212

πος οὐδὲ τὸ παράπαν ἐπίνοια ἰδιοφυὴς τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος εἶνε, ἀλλ᾽ ὅτι παρέλαβεν καὶ τοῦτο τὸ σχῆμα μετὰ πολλῶν ἄλλων ἡ Ἑλληνικὴ τέχνη ἀπὸ τῆς Ἀσιατικῆς.

Πετομένην μορφὴν καὶ παραστάσεις συγγενεῖς τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος σχήματος δεικνύουσι καὶ τὰ ἐξ Ὀλυμπίας χαλκᾶ ἔργα μετὰ προστύπων μορφῶν. Ὁ ἀσιατίζων δὲ (orientalisirend) χαρακτὴρ τῶν χαλκῶν τῆς Ὀλυμπίας μνημείων μαρτυρεῖ ἐπίσης ὑπὲρ τῆς γνώμης ὅτι τὴν πρώτην τοῦ τύπου ἀρχὴν ἐν τῇ ἀσιατικῇ τέχνῃ ὀφείλομεν νὰ ζητήσωμεν. Δὲν εἶνε δὲ ἴσως καὶ τοῦτο τυχαῖον ὅτι τὸ προειρημένον ἀρχαιότατον ἀττικὸν ἀγγεῖον, ὅπερ ἔχει τοιαύτης φύσεως παραστάσεις, εὑρίσκεται ὑπὸ τὸ κράτος ἔτι τῆς προμνημονευθείσης τεχνοτροπίας. Μορφὴν πετομένην καὶ μορφὴν διασκελίζουσαν παριστῶσι γραφαί τινες ἑτέρου ἀττικοῦ ἀγγείου ἀρχαϊκωτάτου, τοῦ περιφήμου ἀμφορέως τοῦ Κλιτίου καὶ Ἐργοτίμου. Τὸ ὑπὸ τὰς ζώνας δὲ τοῦ ἀγγείου μέρος, ἐφ᾽ οὗ εἶνε διατεταγμέναι αἱ παραστάσεις αὗται ὑπομιμνήσκουσι τὰ προειρημένα ἐξ Ὀλυμπίας χαλκᾶ ἔργα· ἀλλὰ καὶ ἡ ὅλη διάταξις τῶν γραφῶν, μάλιστα δὲ αἱ τῶν ζῴων, ἀποτελοῦσιν οὕτως εἰπεῖν τὴν τελευταίαν ἀπήχησιν τῆς ἀσιατιζούσης τεχνοτροπίας.

Πλὴν τῶν σῳζομένων μνημείων τέχνης καὶ αὐτὰ τὰ γραπτὰ μνημεῖα μαρτυροῦσι σαφῶς ὅτι ὁ τύπος οὗτος δὲν ἦτο ἄγνωστος εἰς τοὺς τεχνίτας τοῦ 7ου αἰῶνος. Ὁ ποιητὴς τῆς ἀσπίδος τοῦ Ἡρακλέους μνημονεύει μεταξὺ τῶν ἄλλων παραστάσεων, αἵτινες ἐκόσμουν τὸ ἔργον τοῦτο, καὶ τῆς παραστάσεως Περσέως διωκομένου ὑπὸ Ἁρπυιῶν. Παρετηρήθη δὲ ἤδη καὶ ὑπὸ τοῦ Petersen καὶ ὑπὸ τοῦ Six ὅτι αἱ ἐν στίχοις 217,218 καὶ 223 περιγραφαὶ τῶν εἰρημένων παραστάσεων παρέχουσι πλήρη εἰκόνα καὶ τοῦ τύπου τῆς ἐκ Δήλου μορφῆς. Γνωστὸν δὲ εἶνε εἰς πάντας ὅτι αἱ περιγραφόμεναι παραστάσεις τῆς Ἀσπίδος δὲν ἦσαν ποιητικῆς φαντασίας ἀποκυήματα ἀλλ᾽ ὅτι ὁ ποιητὴς εἶχεν ὑπ᾽ ὄψιν πραγματικὰ ἔργα καὶ μάλιστα ἔργα τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος λήγοντος κατά τινα γνώμην τοῦ Loeschke ἥτις ὅμως ἔχει τὸ κῦρος μόνον πιθανῆς εἰκασίας· ὁ αὐτὸς ὅμως συγγραφεὺς ἀπέδειξεν ἐν τῇ ἀξιολόγῳ πραγματείᾳ του (Arch. Zeit. 1881 σ. 30) ὅτι οἱ τύποι τῶν περιγραφομένων παραστάσεων ἔχουσιν ἀρχαιοτέραν ἡλικίαν, τινὰς δὲ τούτων δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν μέχρι τῆς Μυκηναϊκῆς ἐποχῆς.

Ὁ Παυσανίας περιγράφων τὰ ζῴδια τὰ κοσμοῦντα τὴν περίφημον τοῦ Κυψέλου λάρνακα, ἔργον κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τέχνης τοῦ 7ου αἰῶνος, ἀναφέρει καὶ τὴν ἑξῆς ἐπὶ τῇ δευτέρᾳ χώρᾳ παράστασιν. «Αἱ δὲ ἀδελφαὶ Μεδούσης ἔχουσαι πτερὰ πετόμενον Περσέα εἰσὶ διώκουσαι». Ἡ παράστασις δὲ αὕτη εἶχε προφανῶς τὸ αὐτὸ σχῆμα καὶ ἡ ἐν Δήλῳ πετομένη μορφή· ἀλλὰ καὶ ἄλλας τινὰς παραστάσεις τῆς λάρνακος, οἵα εἶνε ἡ τοῦ Ἡρακλέους τοξεύοντος, δὲν δυνάμεθα ἄλλως νὰ ἀναπαραστήσωμεν ἢ διὰ τοῦ γνωστοῦ σχήματος τῆς διασκελιζούσης μορφῆς, οἵαν ἔχουσι καὶ αἱ μνημονευθεῖσαι παραστάσεις τῶν ἐξ Ὀλυμπίας χαλκῶν μνημείων.

Μέχρι τοῦδε κατελέξαμεν μόνον τὰ ἔργα τῆς μικρᾶς τέχνης τῆς κοσμηματικῆς μνημονεύσαντες καὶ αὐτῶν τῶν γραπτῶν μνημείων. Ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ πλαστικῇ τέχνῃ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἀπαντᾷ ἤδη ὁ περὶ οὗ λόγος τύπος. Μνημονεύομεν κατὰ πρῶτον τῆς ἐκ τοῦ ἐν Σελινοῦντι ναοῦ γνωστῆς μετόπης τοῦ Περσέως καὶ τῆς Μεδούσης. Ὁ Six ἰσχυρίσθη ὅτι ἡ Μέδουσα δὲν παρίσταται διωκομένη ὑπὸ τοῦ Περσέως, ἀλλ᾽ ὅτι πίπτει εἰς τὸ γόνυ θνήσκουσα. Τοῦτο ὅμως εἶνε παντελῶς ξένον ζήτημα· διότι δὲν πρόκειται ἐνταῦθα περὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἰδέας τῆς παραστάσεως, περὶ τοῦ σκοποῦ τοῦ καλλιτέχνου ἀλλὰ περὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ σχήματος. Οὐδεὶς δ᾽ ὅστις δὲν θὰ ὁμολογήσῃ ὅτι τὸ σχῆμα τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος Μεδούσης οὐδαμῶς διαφέρει τοῦ σχήματος τῆς ἐκ Δήλου Νίκης. Σπουδαιότερον εἶνε τὸ ζήτημα τῆς χρονολογίας τῶν ἐκ Σελινοῦντος μετοπῶν. Οἱ λόγοι ὅμως οὓς προτείνει ὁ εἰρημένος ἀρχαιολόγος δὲν εἶνε ἱκανοὶ νὰ πείσωσιν ἡμᾶς ὅτι τὰ ἔργα ταῦτα εἶνε νεώτερα τῆς συνήθως ὁριζομένης χρονολογίας.

Ἀναμφισβητήτως ὅμως ἀρχαιότερον τῆς Νίκης τοῦ Ἀρχέρμου εἶνε τὸ ἐξ Ἀκροπόλεως πώρινον ἀνάγλυφον, οὗτινος μέρος μόνον ἀπεικονίσθη ἐν ταῖς Mittheil. 1886 Taf. 2. Κατόπιν ὅμως ἀνεκαλύφθησαν καὶ ἄλλα μέρη τοῦ ἀναγλύφου τούτου ἅτινα συγκολληθέντα ἀπετέλεσαν σχεδὸν τὸ ὅλον σῶμα τοῦ Ἡρακλέους. Ἀντὶ πάσης ἄλλης περιγραφῆς προτιμῶμεν νὰ ἀπεικονίσωμεν ἐνταῦθα (Γ) τὸ σχῆμα

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 01:29:42 EEST - 167.114.118.212

τοῦ κάτω μέρους τοῦ Ἡρακλέους· καὶ ἐκ τοῦ ἁπλοῦ δὲ τούτου σχεδιογραφήματος γίνεται καταφανὲς διὰ τῆς συγκρίσεως αὐτοῦ πρὸς τὸ ἐν τῇ W. K. Gesch. τοῦ Sybel δημοσιευθὲν χαλκοῦν μνημεῖον ἀρ. 94, ὅτι τὴν πρώτην πλαστικὴν διατύπωσιν τῆς πετομένης ἐκ Δήλου μορφῆς εὑρίσκομεν ἤδη ἐν τῇ παραστάσει τοῦ ἀττικοῦ ἀναγλύφου.

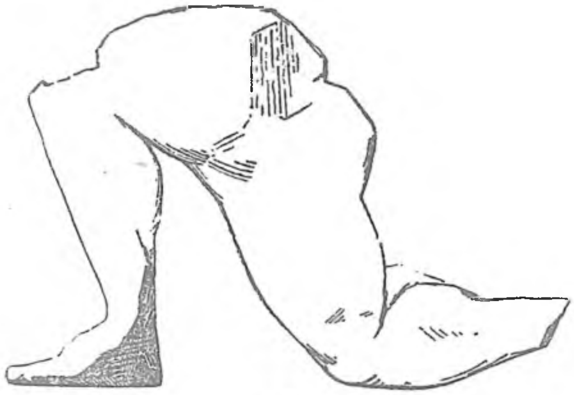

Γ

Διὰ βραχέων συγκεφαλαιῶ τὸ πόρισμα τῶν παρατηρήσεών μου. Ἡ γνώμη ὅτι ὁ τύπος τῆς ἐκ Δήλου Νίκης εἶνε ἐπίνοια ἰδιοφυῆς τοῦ Ἀρχέρμου ὑπὸ οὐδενὸς πραγματικοῦ τεκμηρίου πιστοῦται. Ὁ τύπος οὗτος δὲν εἶνε ἴδιος ὡρισμένης τινὸς μυθολογικῆς παραστάσεως ἀλλ᾿ἁπλῆ ἀπόχρωσις τῆς εἰς τὸ *γόνυ πιπτούσης* μορφῆς καὶ τῆς *διασκελιζούσης*. Ἡ μορφὴ δὲ αὕτη κατὰ τὰ εἰρημένα ἀπετέλει, ὡς ὀρθῶς ἀπεφάνθη ὁ Loeschke, κοινήν τινα καὶ ἀρχαιοτάτην τυπικὴν παράδοσιν τῆς τέχνης. Διὰ τοῦ τύπου τούτου παρίσταντο Ἅρπυιαι, Περσεύς, Ἔρις καὶ *αἱ παραπλήσιαι μυθολογικαὶ μορφαὶ* κατὰ τὸν 7ον αἰῶνα ὅτε ἡ Ἑλληνικὴ τέχνη, ὡς φαίνεται ἐξ αὐτῆς τῆς περιγραφῆς τῆς «Ἀσπίδος» καὶ τῆς Λάρνακος τοῦ Κυψέλου, κατ᾿ ἐξοχὴν ἠρέσκετο εἰς τοιαύτας παραστάσεις μικρῶν θεοτήτων, δαιμόνων, μυθολογικῶν προσώπων καὶ προσωποποιήσεων ἔτι, οἷαι εἶνε ἡ Δίκη, Ἀδικία, Νύξ, Φόβος καὶ τὰ παρόμοια. Ἐνωρὶς δὲ ὁ τύπος οὗτος διεδόθη εἰς ἅπασαν τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα διὰ τῆς Πελοποννησιακῆς (κορινθιακῆς) ἴσως κοσμηματικῆς τέχνης καὶ μάλιστα τῆς χαλκοπλαστικῆς.

Ἡ ἀρχαιοτάτη ἀττικὴ τέχνη ἡ τῶν πωρίνων, ἐν ᾗ τὸ πρῶτον εὑρίσκομεν τὴν ἀρχαιοτέραν πλαστικὴν διαμόρφωσιν τοῦ σχήματος τούτου, ἡ τέχνη λέγω αὕτη δεικνύει καὶ ἄλλως ἐπίδρασίν τινα τῆς ἀρχαιοτάτης ἐν Πελοποννήσῳ κοσμηματικῆς τέχνης. Ἐννοῶ δὲ ἐνταῦθα ὄχι τὸν τεχνικὸν τρόπον, τὴν ἐργασίαν, διότι περὶ αὐτῆς οὐδεὶς ἀμφιβάλλει ὅτι εἶνε αὐτόχθων διαμορφωθεῖσα ἐν Ἀττικῇ αὐτὴ ἀφ᾿ ἑαυτῆς. Τοὺς τύπους ὅμως ἐξ ὧν ἀπετέλεσε τὰς πλαστικὰς αὐτῆς παραστάσεις ἡ κατὰ τὰ τέλη τοῦ 7ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 6ου αἰῶνος ἀττικὴ τέχνη, παρέλαβεν ἐν μέρει ἐκ τοῦ πλούτου τῶν τυπικῶν παραδόσεων τῆς Πελοποννησιακῆς κοσμηματικῆς τέχνης. Περὶ τῶν πρό τινος χρόνου συγκολληθέντων πωρίνων μνημείων ἐγένετο συχνὸς λόγος καὶ μάλιστα περὶ τοῦ τρισωμάτου πτερωτοῦ τέρατος περὶ οὗ ἤδη ἐρρήθη ὑπό τινων ὅτι παριστᾷ Τυφῶνα. Συγγενῆ ὅμως παράστασιν εἶχεν καὶ ἡ Λάρναξ τοῦ κορινθίου Κυψέλου, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς περιγραφῆς τοῦ Παυσανίου 5,19 «*καὶ Ἡρακλέους ὁ πρὸς Γηρυόνην ἀγών· τρεῖς δὲ ἄνδρες Γηρυόνης εἰσὶν ἀλλήλοις προσεχόμενοι*». Καὶ τὸ ἕτερον ἐπίσης πώρινον μνημεῖον ὅπερ ἐκόσμει πιθανῶς μετὰ τῶν προειρημένων τὰ ἀετώματα τοῦ αὐτοῦ ναοῦ, καὶ τοῦτο λέγω τὸ μνημεῖον ὑπομιμνήσκει διὰ τῆς παραστάσεως αὐτοῦ (ἀγὼν Ἡρακλέους πρὸς δαίμονα ἀπολήγοντα εἰς ἰχθὺν) τὰ ἐξ Ὀλυμπίας χαλκᾶ μνημεῖα μετὰ προστύπων μορφῶν, προϊόντα καὶ ταῦτα τῆς ἀργείας τέχνης.

Ἐν γένει μορφὰς πτερωτὰς ἢ ἄνευ πτερύγων εἰς σῶμα ἰχθύος ἢ ὄφεως ἀποληγούσας εὑρίσκομεν συνήθως ὡς ἁπλᾶς κοσμητικὰς παραστάσεις ἐν τῇ ἀρχαιοτέρᾳ κορινθιακῇ ἀγγειογραφίᾳ (Μουσ. Ἀρχ. Ἑταιρ. ἀρ. 1090 = Collign. 152, 1565. Furtw. Berl. W-Katalog ἀρ. 485, 1008, 1011-13, 1062, 1007, = Rayet, Céram. grecque pl. 4 καὶ Céram. gr. fig. 32). Μορφὴ δὲ ἀπολήγουσα εἰς οὐρὰν ὄφεως, ὡς τὸ τρισώματον τῆς Ἀκροπόλεως τέρας μνημονεύεται ἐπίσης ἐν τῇ παρὰ Παυσανίᾳ περιγραφῇ τῆς Λάρνακος 5, 12, *Βορέας ἐστὶν ἡρπακὼς Ὠρείθυιαν. Οὐραὶ δὲ ὄφεων ἀντὶ ποδῶν εἰσιν αὐτῷ*. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι τὸ πώρινον ἀττικὸν σύμπλεγμα Ἡρακλέους καὶ Τρίτωνος φαίνεται κατὰ τὴν σύνθεσιν τοὐλάχιστον τῆς παραστάσεως συγγενὲς πρὸς τὴν γνωστὴν ἐξ Ἄσσου ζῳφόρον. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ εἰρημένη ζῳφόρος εἶνε, κατ᾿ ἐμὲ κριτήν, νεωτέρα τῶν ἀττικῶν πωρίνων μνημείων δὲν δύναται ἕνεκα τούτου νὰ νομισθῇ ἡ ὁμοιότης αὕτη τῶν παραστάσεων ἀσφαλὲς τεκμή-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 01:29:42 EEST - 167.114.118.212

ριον τῆς ἐξαρτήσεως τῶν ἀττικοῦ τύπου ἀπὸ τοῦ μικρασιατικοῦ.

Ἐν τῇ Πελοποννησιακῇ κοσμηματικῇ τέχνῃ ἔχει κατὰ πᾶσαν πιθανότητα καὶ ὁ τύπος τῆς Μεδούσης τοῦ ἐκ Σελινοῦντος μνημείου τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ· διότι εἶνε γνωστὸν ὅτι ἡ πόλις αὕτη ὑπὸ Δωριέων ἐκτίσθη.

Οἱ πρεσβεύοντες ὅτι ὁ Ἄρχερμος πρῶτος ἐπενόησε τὸν τύπον τῆς πετομένης μορφῆς ἐπιδεικνύουσι τὰ ἐν Ἀκροπόλει εὑρισκόμενα μνημεῖα ὁμοίας παραστάσεως ὡς βέβαια τεκμήρια τῆς ῥοπῆς ἣν δῆθεν ἔσχεν ἡ χιακὴ τέχνη εἰς τὴν Ἀττικήν. Τίνες ὅμως αἱ ἀποδείξεις αἱ πείθουσαι ἡμᾶς ὅτι ὑπῆρξεν καθόλου ἰδιοφυὴς τέχνη ἐν Χίῳ; ἢ καὶ τούτου δοθέντος τίς δύναται μετὰ βεβαιότητος νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι τὸ ἔργον τοῦ Ἀρχέρμου χαρακτηρίζει τὴν χιακὴν τέχνην; Αἱ περὶ τοῦ τεχνίτου τούτου εἰδήσεις τῶν ἀρχαίων ἔχουσιν, ὡς ἀνωτέρω ἐγράφη, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὡς πρώτην πηγὴν αὐτὸ τὸ ἐκ Δήλου ἄγαλμα καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ βάθρου ἐπιγραφήν· διότι ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ εὑρίσκομεν ἀκριβῶς πάντα τὰ στοιχεῖα τῆς ἀρχαίας παραδόσεως. Οὐδαμοῦ ὅμως γίνεται λόγος περὶ ἐργασίας τοῦ τεχνίτου τούτου σχετιζομένης μετὰ τῆς Χίου. Δὲν δυνάμεθα ἕνεκα τούτου οὐδὲ νὰ βεβαιώσωμεν ὅτι ὁ Ἄρχερμος ἐξέμαθεν ἢ ὅτι ἤσκησε τὸ παράπαν τὴν τέχνην ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ πατρίδι. Ὑπάρχουσι μᾶλλον ἀσθενεῖς τινες ἐνδείξεις περὶ τοὐναντίου. Ὁ τύπος τῆς ἐκ Δήλου ἐπιγραφῆς τοῦ Ἀρχέρμου μαρτυρεῖ ὅτι ὁ τεχνίτης οὗτος ἐν τῇ νεανικῇ ἤδη αὐτοῦ ἡλικίᾳ εἰργάζετο μετὰ τοῦ πατρὸς ἐν Δήλῳ· δύο δὲ ἢ τρεῖς δεκαετηρίδας ὕστερον εὑρίσκομεν ἔργα αὐτοῦ ἐν τῇ Ἀκροπόλει. Ἡ γνώμη ἄρα ὅτι ὁ Ἄρχερμος διέτριψεν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ τὸν βίον δὲν φαίνεται ἧττον πιθανὴ ἢ πᾶσα ἄλλη περὶ τοῦ ἐναντίου εἰκασία. Ἴσως δ' ἄλλος τις ἐπιρρεπέστερος πρὸς τοιαύτας εἰκοτολογίας θὰ ἰσχυρίζετο ὅτι καὶ τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἀθήνιδος ὑποδηλοῖ στενήν τινα σχέσιν τοῦ Ἀρχέρμου πρὸς τὰς Ἀθήνας.

Δὲν δύναμαι νὰ εἴπω μετὰ βεβαιότητος ὅτι ὁ Ἄρχερμος ἦτο θρέμμα τῆς Ἀττικῆς τέχνης, ὀφείλω ὅμως νὰ ὁμολογήσω ὅτι ἡ ἐκ Δήλου Νίκη ἔχει πολλὰ κοινὰ σημεῖα μετὰ τῶν ἀρχαιοτάτων ἐν Ἀκροπόλει πωρίνων μνημείων, τὴν ἀττικὴν καταγωγὴν τῶν ὁποίων οὐδεὶς ἀρχαιολόγος ὢν ἀμφισβητεῖ. Γνωσταὶ εἶνε αἱ ξοανοειδεῖς γυναικεῖαι τῆς Ἀκροπόλεως μορφαί, ὧν μίαν ἐδημοσίευσα ἐν τοῖς «Μουσείοις Ἀθηνῶν» πίν. 10. Καὶ ἄλλοτε ἐγράψαμεν ὅτι ἡ ἐργασία τῶν μνημείων τούτων δὲν εἶνε ἀρχαιοτέρα τῶν ἀγαλμάτων γυναικείων μορφῶν τῆς Ἀκροπόλεως. Ὁ τύπος ὅμως αὐτῶν εἶνε ἀρχαιότατος ἀναγόμενος εἰς τὴν αὐτὴν καὶ τὰ πώρινα μνημεῖα περίοδον. Παρατηροῦμεν δὲ ὅτι καὶ τοῦ ἐκ Δήλου ἀγάλματος τοῦ Ἀρχέρμου ἡ περιβολὴ καὶ τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματος δεικνύει τὸν αὐτὸν τύπον καὶ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐργασίας. Καὶ καθόλου ὁ χαρακτὴρ τῆς τέχνης τοῦ ἔργου τούτου συνδέεται στενώτατα μετὰ τῶν πωρίνων τῆς Ἀκροπόλεως μνημείων. Πρὸς σύγκρισιν δὲ παρέχει ἡμῖν τὰ ἀναγκαῖα ἐφόδια τὸ μεῖζον ἐν Ἀκροπόλει σύμπλεγμα τοῦ Ἡρακλέους καὶ Τρίτωνος.

Ὁ Brunn ἀποβλέπων εἰς τεχνικά τινα γνωρίσματα τοῦ ἔργου τοῦ Ἀρχέρμου ἀπεφάνθη ἄλλοτε ὅτι τὸ μνημεῖον τοῦτο εἶνε ἔργον τῆς Πελοποννησιακῆς τέχνης. Τὸ συμπέρασμα τοῦτο δὲν φαίνεται ὀρθόν, αἱ παρατηρήσεις ὅμως αὗται, ὡς πᾶσαι ἐν γένει αἱ παρατηρήσεις τοῦ ὀξυδερκεστάτου τούτου τῶν ἀρχαιολόγων, εἶνε ἀληθεῖς βασιζόμεναι ἐπὶ ὀρθοῦ αἰσθήματος καλλιτεχνικοῦ. Τὸ γωνιῶδες τῶν περιγραμμάτων, «die flächenartige Behandlung» εἶνε ἀληθῶς ἴδια τοῦ ἔργου τούτου γνωρίσματα. Τὰ χαρακτηριστικὰ ὅμως ταῦτα σημεῖα εἶνε κληροδότημα καθ' ἕξιν τῆς ἀπὸ τῆς κατεργασίας τοῦ πώρου ἐμπειρίας. Διότι ἀκριβῶς τὰ αὐτὰ ἐπίπεδα (Flächen) ἐν τῇ περιγραφῇ τῶν καθ' ἕκαστα δεικνύει καὶ ἡ ἐργασία τοῦ προμνημονευθέντος πωρίνου μνημείου τῆς Ἀκροπόλεως. Ἐν τῇ τέχνῃ καθόλου τῶν εἰρημένων ἐν Ἀκροπόλει πωρίνων ἔργων καταφαίνεται ἡ ἑξῆς ἀντίθεσις. Τὰ μὲν κρεώδη καὶ ἁπαλὰ τοῦ σώματος μέρη ἔχουσι πολλὴν τὴν στρογγυλότητα καὶ εὐσαρκίαν ἕνεκα αὐτῆς τῆς ἁπαλότητος τοῦ πώρου. Ἡ μὴ λεπτὴ ὅμως σύστασις τοῦ πώρου καθιστᾷ ἐν τῇ ἐργασίᾳ δυσχερεῖς τὰς λεπτὰς *μεταβάσεις*. Ἕνεκα τούτου καὶ τὰ πλάγια μέρη τοῦ κορμοῦ καὶ τὰ τῶν μηρῶν ἀποτελοῦσι ἐπίπεδά τινα σχήματα ἀποτόμως πως καὶ γωνιωδῶς περιγραφόμενα. Τὰς ἀντιθέσεις ὅμως ταύτας αἵτινες εἶνε συμφυεῖς τῷ πώρῳ δεικνύει κατὰ τὰ εἰρημένα καὶ ἡ ἐργασία τοῦ ἀγάλματος τοῦ Ἀρχέρμου. Διότι πρὸς τὰς *γωνίας* καὶ τὰ *ἐπίπεδα* τοῦ ἔργου τού-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 01:29:42 EEST - 167.114.118.212

του ἀντίκειται ἡ στρογγυλότης τοῦ γαστροκνημίου καὶ ἡ εὐσαρκία τῶν μαστῶν. Τὴν ἁπαλότητα δὲ καὶ εὐσαρκίαν τοῦ προσώπου παρετήρησεν ἤδη καὶ ὁ Winter (Mittheil. 1888 σ. 125).

Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἐξεργασίᾳ τῶν καθ' ἕκαστα εὑρίσκομεν πολλὰ κοινὰ σημεῖα τῶν ἔργων τούτων. Τὸ μόνον γυμνὸν μέρος τοῦ σώματος τοῦ ἐκ Δήλου ἀγάλματος εἶνε τὸ σῳζόμενον ἀπὸ τοῦ γόνατος μέρος τοῦ δεξιοῦ ποδὸς καὶ πρὸς τοῦτο κυρίως ὀφείλομεν νὰ ἀποβλέψωμεν. Ὁ σχηματισμὸς λοιπὸν τοῦ γόνατος δεικνύει σπουδήν τινα πρὸς ἀνατομικὴν λεπτομερῆ διάπλασιν. Τὸ ὀστοῦν τῆς κνήμης πλαστικῶς ὑποτυπούμενον προβάλλει ἱκανῶς ὥστε σχηματίζεται ὀξύ πως καὶ σφηνοειδὲς τὸ ἔμπροσθεν μέρος τῆς κνήμης· τὸ δὲ παρὰ τὸ ὀστοῦν τῆς κνήμης μέρος εἶνε βαθύτερόν πως ἐξειργασμένον κατὰ μίμησίν τινα τῆς φύσεως. Τὰς αὐτὰς ὅμως ἀκριβῶς τεχνικὰς λεπτομερείας δεικνύει καὶ ἡ ἐργασία τοῦ ἀντιστοίχου μέρους τοῦ μείζονος ἐν Ἀκροπόλει πωρίνου συμπλέγματος Ἡρακλέους καὶ Τρίτωνος. Ἡ ταυτότης δὲ αὕτη τοιούτων ἰδιοτρόπων ἀνατομικῶν γνωρισμάτων ὑποδηλοῖ καὶ συγγένειαν τῆς τέχνης.

Ἔν τινι ἑρμαρίῳ τῆς Ἀκροπόλεως ἀπόκειται πωρίνη τις κεφαλὴ εὑρεθεῖσα ἐν ταῖς σκαφαῖς τῆς Ἀκροπόλεως, ἣν λυπούμεθα ὅτι δὲν δυνάμεθα ἐνταῦθα νὰ δημοσιεύσωμεν. Ἡ κεφαλὴ αὕτη ὁμοιοτάτη πρὸς τὴν τοῦ Μοσχοφόρου εἶνε πλείστου λόγου ἀξία συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐν Ἀττικῇ ἀρχαϊκῆς τέχνης, διότι ἀποτελεῖ τὸν κρίκον τὸν συνδέοντα ἀσφαλῶς τὰ ἀρχαιότερα πώρινα μνημεῖα τῆς Ἀκροπόλεως μετὰ τῶν μαρμαρίνων. Οὐδὲν ἧττον ὅμως συντελεῖ αὕτη εἰς τὴν ἀκριβεστέραν κατανόησιν τῆς τέχνης τοῦ ἀγάλματος τοῦ Ἀρχέρμου. «Die Haarmasse sind durch sorgfältig gezogene, einzelne Linien gelöst» οὕτω περιγράφει τις τὰ τῆς κομμώσεως τῆς Νίκης. Αὐτὸν τοῦτον ὅμως τὸν τρόπον τῆς ἐργασίας δεικνύει καὶ ἡ κόμη τῆς εἰρημένης πωρίνης κεφαλῆς ἐξ Ἀκροπόλεως. Καὶ τὸ σχῆμα δὲ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς κεφαλῆς ταύτης δὲν φαίνεται παντελῶς διάφορον τοῦ σχήματος τῶν ὀφθαλμῶν τῆς Νίκης.

Εἰς τὰς καταλεχθείσας δὲ ἐνταῦθα ὁμοιότητας ἀποβλέποντες δυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν μετὰ πολλῆς πιθανότητος τὴν ἱστορικὴν τοῦ μνημείου τούτου θέσιν, ὡς μέσον σημεῖον ἀναπτύξεως μεταξὺ τοῦ τύπου τῶν τε ξοανοειδῶν ἐν Ἀκροπόλει καὶ τῶν πωρίνων μνημείων καὶ τῆς «καθημένης Ἀθηνᾶς».

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν παντελῆ ἀκινησίαν τῶν πλαστικῶν ἔργων τῆς ἰωνικῆς τέχνης δηλ. τῶν ἐν Σάμῳ καὶ τῶν ἐν Μιλήτῳ ἀγαλμάτων χαρακτηρίζει τὰ εἰρημένα πώρινα μνημεῖα τῆς Ἀκροπόλεως μεγάλη ζωτικότης, καταφαινομένη οὐ μόνον ἐν τῇ ἐκφράσει τῶν προσώπων ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ καθόλου σχήματι. Μορφαὶ πτερωταί, ὡς δεικνύει τὸ τρισώματον τέρας, καὶ παραστάσεις μορφῆς διασκελιζούσης δὲν ἦσαν ξέναι τῆς πρώτης περιόδου τῆς ἀττικῆς πλαστικῆς τέχνης. Καθόλου δ' εἰπεῖν τὰ σῳζόμενα ἀττικὰ μνημεῖα τῆς ἀρχαιοτάτης περιόδου παρέχουσι τὴν εἰκόνα τέχνης ἀρεσκομένης εἰς ζωηρὰς κινήσεις καὶ παραστάσεις. Καὶ πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῆς τέχνης ταύτης φαίνεται συνᾴδουσα καὶ ἡ παράστασις τῆς ἐκ Δήλου πτερωτῆς μορφῆς.

Ὡς γνωστὸν οἱ καθ' ἡμᾶς ἀρχαιολόγοι ἀρνοῦνται ἐκ τῶν προτέρων τὴν ὕπαρξιν αὐθυποστάτου κατὰ τὸν 6ον αἰῶνα ἀρχαϊκῆς ἀττικῆς τέχνης. Οἱ ἀσαφεῖς ἐκεῖνοι ὅροι *Ἰωνικὴ τέχνη*, *ἀσιατικὴ νησιωτικὴ* τέχνη οἱ ἀναφερόμενοι πρότερον εἰς τὰ ἀττικὰ μνημεῖα ἔλαβον ἤδη συγκεκριμένην τινὰ τοπικὴν μορφήν. Ἡ Χιακὴ τέχνη κατὰ τὰς κρατούσας τώρα γνώμας εἶνε ἐκείνη ἥτις παρεσκεύασε τὴν ἀκμὴν τῆς ἀττικῆς, τῆς χιακῆς τέχνης προϊόντα εἶνε καὶ τὰ πλεῖστα ἐν Ἀκροπόλει ἀρχαϊκὰ μνημεῖα. Εἰ καὶ τρέφομεν ἄπειρον θαυμασμὸν πρὸς τὴν σοφίαν τῶν Φράγκων ἀρχαιολόγων, δὲν δυνάμεθα ὅμως εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο νὰ πιστεύωμεν καὶ εἰς τὸ ἀναμάρτητον αὐτῶν. Ἡ νεωτέρα γενεὰ τῶν ἀρχαιολόγων ἀνατραφεῖσα μὲ τὰς ἰδέας ταύτας συνήθισε νὰ ἀποδέχηται τὴν ὕπαρξιν καὶ ἐπίδρασιν τῆς χιακῆς τέχνης ἐπὶ τὴν ἀττικὴν ὥς τι ἐκ τῶν προτέρων δεδομένον. Ἕως ὅμως δὲν ἀποδειχθῇ διὰ πραγματικῶν παραδειγμάτων καὶ τεκμηρίων δικαιούμεθα νὰ θεωρῶμεν τὴν *χιακὴν* ἐν Ἀκροπόλει *τέχνην* ἁπλῆν λέξιν, λέξιν τοῦ συρμοῦ, εἰς ἣν τινα ὡς εἰς βωμὸν προθυμοῦνται πάντες νὰ καταθέσωσι τὸν φόρον τῆς λατρείας αὐτῶν. Πᾶν ὅ,τι γράφεται ἢ διδάσκεται περὶ τῆς χιακῆς δῆθεν τέχνης, ἥτις πρώτη ἀπεκάλυψε τόσα μυστήρια καὶ τόσας καλλιτεχνικὰς καλλονὰς ἀγνώστους εἰς τὴν στεῖραν

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 01:29:42 EEST - 167.114.118.212

διάνοιαν τῶν ἀττικῶν χειρωνάκτων, πάντα ταῦτα εἶνε λαμπραὶ εἰκασίαι, λαμπραὶ εἰκόνες τιμῶσαι τὴν εὐφυΐαν τῶν ἐπινοούντων αὐτάς, δὲν δύνανται ὅμως νὰ ἔχωσι καὶ κῦρος πραγματικῆς ἀληθείας μεῖζον ἢ τὰ μαγικὰ τῶν παραμυθίων κτίσματα. Τὸ μόνον ἐξ ὅλης τῆς ὑποθέσεως ταύτης θετικόν, τὸ ὁποῖον γινώσκομεν, εἶνε ὅτι κατὰ τὸν $6^{ον}$ αἰῶνα καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ $5^{ου}$ εἰργάσθησαν ἐν τῇ Ἀττικῇ πέντε ἐξ ἀλλοδαποὶ τεχνῖται· ὁ ἀριθμὸς ὅμως αὐτῶν εἶνε ἐλάχιστος συγκρινόμενος πρὸς τὰς σῳζομένας ἐπιγραφὰς ἀττικῶν τεχνιτῶν. Τῶν ἀλλοδαπῶν τούτων τεχνιτῶν τινὲς μὲν κατάγονται ἐξ Αἰγίνης, ἄλλοι δὲ ἐξ Ἰωνίας ἢ ἐκ Πάρου, καὶ εἷς ἐκ Χίου, ὁ περίφημος Ἄρχερμος.

Περὶ τῶν δύο ὅμως Αἰγινητῶν, τοῦ Ὀνάτα καὶ Κάλλωνος, οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ γίνῃ σχετικὸς πρὸς τὰ ἀρχαϊκὰ ἀγάλματα τῆς Ἀκροπόλεως. Τὰ δύο δὲ εὑρεθέντα ἐν Ἀκροπόλει γυναικεῖα ἀγάλματα Σαμιακῆς τέχνης («Μουσεῖα Ἀθηνῶν» πίν. 9 καὶ ἐνταῦθα πίν. 6, σελ. 109) μαρτυροῦσι σαφῶς ὅτι ὁ Θεόδωρος, ἐὰν ὑποτεθῇ ὅτι ὁ ἐν Ἀκροπόλει εἶνε ὁ αὐτὸς καὶ ὁ Σάμιος, καὶ εἴ τις ἄλλος Ἴων εἰργάσθη ἐν Ἀκροπόλει, οὐδεμίαν ἤσκησαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τὴν Ἀττικὴν τέχνην ἐργαζόμενοι προφανῶς κατὰ τρόπον ὅλως διάφορον ἐκείνου, ὃν δεικνύουσι τὰ ἀττικὰ ἀρχαϊκὰ ἀγάλματα. Ὁποία τις δὲ ἦτο ἡ σχέσις τῶν Παρίων τεχνιτῶν πρὸς τοὺς Ἀττικοὺς ἐδηλώσαμεν ἐν τῇ διατριβῇ «Περὶ τοῦ ἀρχαιοτέρου ἀττικοῦ Ἐργαστηρίου». Τὸ μόνον δὲ ἁπτὸν καὶ ὁρατὸν σημεῖον τῆς περὶ χιακῆς τέχνης ὑποθέσεως εἶνε τὸ ἔργον τοῦ Ἀρχέρμου, περὶ τὸ ὄνομα τοῦ ὁποίου τοσοῦτος θόρυβος γίνεται ἑκάστοτε[1]. Καὶ περὶ τοῦ τεχνίτου ὅμως τούτου εἴπομεν ἀνωτέρω τὰ εἰκότα.

Ὁ μόνος ὅστις ἐπεχείρησε νὰ ἐξετάσῃ πραγματικώτερον τὴν ὑπόθεσιν ταύτην εἶνε ὁ κ. Winter. Ἡ σοφὴ δ' αὐτοῦ διατριβὴ (Mitth. d. arch. Inst. 1888 σ. 113 κ. ἑ.) ἀποδεικνύει πόσον ἀσθενῆ εἶνε τὰ τεκμήρια, ἅτινα δύνανται νὰ προτείνωσι πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἐν Ἀκροπόλει Χιακῆς τέχνης. Οὐδεὶς δύναται νὰ ἀρνηθῇ ὅτι τοὐλάχιστον τὰ πώρινα ἐν τῇ Ἀκροπόλει μνημεῖα εἶνε ἔργα αὐτόχθονος τέχνης, καὶ ὅτι μετ' αὐτῶν στενῶς συνδέεται καὶ ὁ Μοσχοφόρος καὶ λόγῳ ἐργασίας καὶ λόγῳ τύπου. Τοῦτο ὁμολογεῖ καὶ ὁ εἰρημένος ἀρχαιολόγος, ὅστις ἐν τῇ αὐτῇ τάξει τοῦ Μοσχοφόρου ὀρθῶς συγκαταριθμεῖ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὰ ἑξῆς ἔργα, τὴν ἐν ταῖς Mitth. 1879 πίν. 6 δημοσιευθεῖσαν κεφαλὴν ἐξ Ἀκροπόλεως καὶ τὴν ἐκ Σπάτα σφίγγα (Mitth. 1879 πίν. 5). Τὸ μνημεῖον ὅμως τοῦτο δὲν διαφέρει τῶν ἐν Ἀκροπόλει σφιγγῶν, πλὴν ὅτι αὗται εἶνε μᾶλλον ὁμαλῶς εἰργασμέναι ἅτε νεώτεραι. Παραδέχεται ἐπίσης ὁ κ. Winter ὅτι μετὰ τοῦ Μοσχοφόρου τοῦ ἀττικοῦ τούτου ἀναμφισβητήτως ἔργου τεχνικῶς συνδέονται ἡ κεφαλὴ τῆς συλλογῆς Rampin καὶ ἡ ἐν Ἀκροπόλει ἡ δημοσιευθεῖσα ἐν ταῖς Mitth. 1888 σ. 120.

Ἀντίθετος ὅμως εἰς τὴν ὁμολογίαν ταύτην εἶνε ἡ γνώμη ὅτι τὰ πλεῖστα τῶν γυναικείων ἀγαλμάτων τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τῶν ἄλλων ἔργων τῶν ἀπὸ τοῦ μέσου τοῦ $6^{ου}$ αἰῶνος εἶνε ἔργα ἄλλης τέχνης καὶ δὴ Χιακῆς. Οὐδὲν ὅμως τῶν μνημείων τούτων δεικνύει ἀνατρεπτικὰ ἢ ὅλως ἀντίθετα πρὸς τὴν προτέραν τέχνην σημεῖα ἀναγκάζοντα ἡμᾶς νὰ παραδεχθῶμεν πρὸς ἐξήγησιν τοιούτου τινὸς φαινομένου τὴν ἐπίδρασιν ἐπεισάκτου τέχνης. Οἱ τύποι τῶν προσώπων τῶν γυναικείων μορφῶν τῆς Ἀκροπόλεως δὲν εἶνε διάφοροι τοῦ τύπου τῶν καταλεχθέντων ἔργων τῆς πρώτης περιόδου τῆς ἀναμφισβητήτως Ἀττικῆς, ἀλλὰ δεικνύουσι μόνον τελειοτέραν διάπλασιν[1]. Τοὔτ' αὐτὸ δύναται νὰ ῥηθῇ καὶ περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐργασίας. Ἐν παρόδῳ δὲ εἰρήσθω ὅτι τὸν τύπον τοῦτον τῆς γυναικείας μορφῆς εὑρίσκομεν ἤδη ἐσχηματισμένον ἐν τῇ περιόδῳ τῶν πωρίνων ἔργων. Ἡ φημιζομένη δὲ ἀκρίβεια τῆς ἐργασίας τῶν ἀγαλμάτων, ἡ λεπτότης ἡ κο-

[1] Παρ' ὅλας τὰς ἐναντίας διαβεβαιώσεις νομίζομεν τὴν ἐν Mitth. d. arch. Inst. 1888 δημοσιευθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Six συμπλήρωσιν τῆς ἐπιγραφῆς Ἀρχέρμου ἥκιστα ἐπιτυχῆ· ἡ συμπλήρωσις μάλιστα τοῦ δευτέρου στίχου εἶνε λίαν ἀπίθανος, ἡ δὲ ἑρμηνεία τοῦ εἰρημένου ἀρχαιολόγου ὅτι ὁ Μικκιάδης κατεσκεύασε τὸ ἄγαλμα *Ἀρχέρμου σοφίαισιν* μαρτυρεῖ πνεῦμα νεωτερικόν. Δύναταί τις βεβαίως περὶ τῶν νεωτέρων καλλιτεχνῶν νὰ εἴπῃ ὅτι ὁ δεῖνα ἐξετέλεσεν ἔργον τι κατ' ἐπίνοιαν *nach dem Entwurf* ἄλλου τινὸς τεχνίτου, ἡ σκέψις ὅμως αὕτη δὲν φαίνεται εὐαρμοστοῦσα πρὸς τὴν φύσιν τῆς πρώτης περιόδου τῆς *ἀρχαϊκῆς* τέχνης. Ἐπίνοια καὶ ἐκτέλεσις δὲν ἦσαν τότε διάφορα πράγματα κεχωρισμένα ἀπ' ἀλλήλων, ἀλλ' ἐκρίνετο μᾶλλον ἡ σοφία τοῦ τεχνίτου ἐκ τοῦ ποιοῦ τῆς ἐκτελέσεως. Καὶ κατὰ τοῦτο δὲ φαίνεται ἡμῖν πλημμελὴς ἡ ἑρμηνεία τοῦ Six, ὅτι ἐν τῇ συμπληρώσει τῆς ἐπιγραφῆς οὐδαμῶς γίνεται κατάδηλος ἡ συγγένεια τοῦ Ἀρχέρμου πρὸς τὸν Μικκιάδην. Γνωστὸν δὲ ὅτι τὰς ἐπιγραφὰς ταύτας τῶν τεχνιτῶν χαρακτηρίζει μεγάλη σαφήνεια.

[1] Ἐκτενέστερον ἐπραγματεύθην περὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἐν τῇ διατριβῇ μου «Περὶ τοῦ ἀρχαιοτέρου ἀττικοῦ ἐργαστηρίου».

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 01:29:42 EEST - 167.114.118.212

σμηματική, καὶ ἡ μεγάλη ἐμπειρία περὶ τὴν τεχνικὴν ἐκτέλεσιν οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ ἡ φυσικὴ καὶ ἀναγκαία συνέπεια τῆς μακρᾶς ἀσκήσεως τῶν Ἀττικῶν, οἵτινες ἀπὸ τοῦ ἑβδόμου ἤδη αἰῶνος ἤσκουν τὴν κατεργασίαν τοῦ λίθου. Ὅτε οἱ Ἀττικοὶ καθιέρωσαν ἐν τῇ ἀνδριαντοποιΐᾳ τὴν χρῆσιν τοῦ μαρμάρου, εἶχον ἤδη τύπους ἑτοίμους καὶ γνῶσιν ἱκανὴν τῆς κατεργασίας αὐτοῦ ἐκ τῆς προτέρας ἀσκήσεως τοῦ πώρου. Ἔργον ἄρα αὐτῶν ἦτο νὰ τελειοποιήσωσι τοὺς τύπους τούτους καὶ νὰ ρυθμίσωσι τὴν ἐργασίαν πρὸς τὴν λεπτοτέραν τοῦ μαρμάρου φύσιν. Οἱ τεχνῖται δὲ τῆς χώρας ἐκείνης, ἐν ᾗ ἤδη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 6ου αἰῶνος εἶχον παραχθῆ ἔργα τοιαύτης σπουδαιότητος, οἷα εἶνε τὰ πώρινα, οἱ τεχνῖται οὗτοι ἠδύναντο βεβαίως ἐντὸς ἡμίσεος αἰῶνος νὰ ἀποκτήσωσι τοσαύτην βεβαιότητα καὶ ἀσφάλειαν περὶ τὴν τεχνικὴν ἐκτέλεσιν καὶ ἐμπειρίαν, οἵα καταφαίνεται ἐν τῇ ἐργασίᾳ «τῶν τῆς Ἀκροπόλεως γυναικῶν». Δὲν λείπουσι δὲ καὶ τὰ ἔργα ἅτινα δεικνύουσι τὴν πορείαν, ἣν διήνυσεν ἡ Ἀττικὴ τέχνη μέχρι τῆς τεχνικῆς ἀκμῆς τῶν «γυναικείων ἀγαλμάτων τῆς Ἀκροπόλεως».

Ὀφείλομεν δὲ καὶ τοῦτο νὰ προσθέσωμεν, ὅτι ἑνὸς τῶν σπουδαιοτέρων ἐν Ἀκροπόλει ἀγαλμάτων τοῦ τύπου γυναικείας μορφῆς ἡ Ἀττικὴ καταγωγὴ ἀσφαλῶς βεβαιοῦται ὑπὸ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ βάθρου· ἡ δόξα δὲ ἥτις περιέβαλε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα τὸ ὄνομα τοῦ Ἀθηναίου Ἀντήνορος τοῦ ποιήσαντος τὸ ἄγαλμα τοῦτο εἶνε ἱκανὸν τεκμήριον ὅτι ὁ τεχνίτης οὗτος ὄχι μόνον αὐτενέργειαν καλλιτεχνικὴν εἶχεν, ἀλλ' ὅτι καὶ πρωτηγωνίστησεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀρχαίας τέχνης.

Ἀγνοῶ ἂν θὰ πείσω τινὰ περὶ τῆς ὀρθότητος τῆς γνώμης μου, τὸ βέβαιον ὅμως εἶνε ὅτι καὶ τῶν ἀντιφρονούντων αἱ δόξαι δὲν διατυποῦνται τόσον σαφῶς ὥστε νὰ μὴ καταλίπωσιν ἀμφιβολίαν τινά. Συμφωνοῦσι πάντες γενικῶς ἀποδεχόμενοι τὴν χιακὴν καταγωγὴν τῶν ἐν Ἀκροπόλει μνημείων, ἢ ὅπως ἄλλως ἀσμενίζουσι νὰ ὀνομάζωσι ταύτην· ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα ὅμως φαίνονται ἀντιφάσκοντες καὶ πρὸς ἑαυτοὺς καὶ πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς τὴν γενικὴν αὐτῶν γνώμην, ἀποδεικνύοντες οὕτω τὸ σφαλερὸν ταύτης. Ἐπιφανής τις τῶν ἀλλοδαπῶν ἀρχαιολόγων λόγον ποιούμενος ἐσχάτως ἐν γερμανικῇ τινι ἐφημερίδι περὶ ἀρχαιολογικῶν πραγμάτων ἐτίμησε καὶ ἐμὲ μνημονεύσας τοῦ ὀνόματός μου. Μὲ ἤλεγξε δὲ γλαφυρῶς πως ὅτι *ἐθελοτυφλῶ* ἐκ πατριωτισμοῦ, ἢ δὲν γνωρίζω τίνος ἄλλης αἰτίας, μὴ διακρίνων τὰ ἀρχαιότερα *Χιακὰ* ἐν Ἀκροπόλει ἔργα ἀπὸ τῶν νεωτέρων *Ἀττικῶν*. Δὲν ἐπιθυμῶ νὰ ἀποδώσω τὸ αὐτὸ φιλοφρόνημα εἰς τὸν ἄνδρα, οὗτινος τὴν γηραιὰν κεφαλὴν στέφουσι τόσαι δάφναι ἐπιστημονικῆς δόξης. Ἕτερος ὅμως συμπολίτης του ἀναιρεῖ ἄρδην τὴν γνώμην ταύτην τοῦ εἰρημένου ἀρχαιολόγου πρεσβεύων ὅλως τὰ ἀντίθετα, ὅτι δηλ. τὰ μὲν *ἀρχαιότερα* ἐν Ἀκροπόλει μνημεῖα εἶνε τέχνης *αὐτόχθονος*, τὰ δὲ τῆς δευτέρας περιόδου τέχνης *Χιακῆς*· (Winter, Mittheil. d. arch. Inst. 1888 σ. 113 κ.έ.).

Περὶ τῆς χαλκῆς κεφαλῆς (Μουσεῖα Ἀθηνῶν, 16) καὶ τῶν δύο ἐνταῦθα δημοσιευομένων κεφαλῶν ἀπεφάνθησαν, ὡς ἤδη ἐρρήθη, ὅτι εἶνε ἔργα Ὀλυμπιακῆς ἢ Πελοποννησιακῆς τέχνης. Τὴν αὐτὴν ὅμως χαλκῆν κεφαλὴν θεωρεῖ ὁ Loeschke (Dorpart. Programm 1887) ἔργον νησιωτικῆς τέχνης, ὁμολογῶν ἅμα ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο εἶνε διάφορον πάντων τῶν ἄλλων ἐν Ἀκροπόλει ἀγαλμάτων. Τὰ πολυάριθμα ἄρα ἀρχαϊκὰ μνημεῖα τῆς Ἀκροπόλεως εἶνε ξένα κατὰ τὸν συλλογισμὸν τοῦτον τοῦ Loeschke τοῦ δῆθεν χιακοῦ ἐργαστηρίου. Κατέλεξα ἐκ τῶν πολλῶν τὰς ὀλίγας ταύτας ἀντιφάσεις ἐπιθυμῶν νὰ καταδείξω, ὅτι καὶ τῶν ἀντιδοξούντων αἱ ἐπιστημονικαὶ αὗται ἀρχαὶ δὲν βασίζονται ἐπὶ σαφῶν καὶ ἀναμφισβητήτων ἀποδείξεων οὔτε εἶνε ἱκαναὶ νὰ παράσχωσιν ἀσφαλὲς καὶ βέβαιον ἔδαφος εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαϊκῆς τέχνης.

Ἐν Ἀθήναις 1888.

Θ. ΣΟΦΟΥΛΗΣ

ΠΡΟΣΘΗΚΗ

Νέαν ἀπόδειξιν τῆς στενῆς συναφείας τοῦ ἐν τῷ 2ῳ πίνακι μνημείου μετὰ τῆς ἀττικῆς τέχνης παρέχει καὶ ἡ ἐσχάτως εὑρεθεῖσα ἐν ταῖς σκαφαῖς τῆς Ἀκροπόλεως μικρὰ κεφαλὴ ἐκ τῆς ζωοφόρου τοῦ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 01:29:42 EEST - 167.114.118.212

Παρθενῶνος· ἡ κόμμωσις τῆς κεφαλῆς ταύτης ὑπομιμνήσκει τὴν τῆς προειρημένης, μεγάλαι δὲ ὁμοιότητες καταφαίνονται οὐδὲν ἧττον ἐν τῷ τύπῳ τῶν προσώπων ἀμφοτέρων τῶν ἔργων. Τὴν πρὸς ἀλλήλας συγγένειαν τῶν δύο προειρημένων κεφαλῶν παρετήρησε καὶ ὑπέδειξέ μοι καὶ ὁ φίλος μου Sauer.

Θ. Σ.

ΑΓΑΛΜΑ ΕΚ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ ΣΑΜΙΑΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

(Πίν. 6)

Καὶ τοῦτο τὸ ἄγαλμα τὸ ἐν τῷ 6ῳ πίνακι τοῦδε τοῦ τεύχους ἀπεικονιζόμενον ἀποτελεῖ μέρος οὐκ εὐκαταφρόνητον τοῦ πλουσίου θερισμοῦ τῶν ἐν τῇ Ἀκροπόλει ἀνασκαφῶν. Ἡ ὁμοιότης αὐτοῦ πρὸς τὸ ἐν Λούβρῳ ἀρχαϊκὸν ἐκ Σάμου ἄγαλμα Ἥρας (?) (Bullet. d. Corr. hell. 4, XIII—XIV) εἶνε τοσοῦτο καταφανής, ὥστε καθίσταται περιττὸς πᾶς λόγος πρὸς ἀπόδειξιν τούτου. Ἕτερον ἄγαλμα τῆς Σαμιακῆς ἀρχαϊκῆς τέχνης ἀνεκαλύφθη πρό τινων ἤδη ἐτῶν ἐν ταῖς αὐταῖς σκαφαῖς καὶ ἐδημοσιεύθη ὑπ᾽ ἐμοῦ ἐν τοῖς «Μουσείοις Ἀθηνῶν» πίν. 9. Τὰ τρία ταῦτα μνημεῖα τοῦ Σαμιακοῦ ἐργαστηρίου εἶνε σπουδαιότατα καὶ αὐτὰ καθ᾽ ἑαυτά, διότι παρέχουσιν ὁπωσδήποτε εἰκόνα τινὰ τοῦ χαρακτῆρος τῆς ἐν Ἰωνίᾳ πλαστικῆς τέχνης, ἅμα δὲ συντελοῦσιν οὐκ ὀλίγον καὶ εἰς ἀκριβεστέραν κατανόησιν τοῦ περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν ἐν Ἀκροπόλει μνημείων ζητήματος.

Τὸ ἔργον τοῦτο ἐλάχιστα διαφέρει κατὰ τὴν διάταξιν τῆς περιβολῆς καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν δύο ἄλλων προμνημονευθέντων σαμιακῶν ἀγαλμάτων. Ἡ περιβολὴ αὐτοῦ εἶνε ἁπλουστέρα ἢ ἡ τοῦ ἐν Λούβρῳ ἀγάλματος. Φέρει δηλ. ποδήρη χιτῶνα καὶ ἐπ᾽ αὐτοῦ ἱμάτιον καλύπτον μόνον τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματος καὶ μετὰ τεκτονικῆς σχεδὸν συμμετρίας διατεταγμένον ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν, ὡς φαίνεται καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς εἰκόνος· στερεῖται ὅμως τοῦ ἑτέρου ἱματίου, ὅπερ καλύπτει ὅλον σχεδὸν τὸ ὄπισθεν μέρος τοῦ ἐν Λούβρῳ ἀγάλματος. Ἡ ἐκτέλεσις δὲ τοῦ ἔργου τούτου δεικνύει ἐπίσης τὴν αὐτὴν ἀκρίβειαν καὶ λεπτότεχνον ἐπιμέλειαν, ἐν τῇ ἐργασίᾳ ὅμως τῶν πτυχῶν τοῦ ἱματίου καταφαίνεται ἡ τεχνικὴ ἐκείνη ἰδιότης, ἥτις τόσον προσφυῶς ὑπὸ τῶν Γερμανῶν lax καλεῖται, λέξις, ἥτις εἰς οὐδεμίαν ἄλλην σχεδὸν γλῶσσαν ἀκριβῶς μεταφράζεται. Πλεονεκτεῖ δὲ τὸ ἐν Λούβρῳ μνημεῖον καὶ κατὰ τοῦτο τοῦ ἡμετέρου, ὅτι ὁ τεχνίτης αὐτοῦ ἀπετύπωσεν ἐλάχιστά τινα καὶ ἀμυδρὰ σημεῖα ἰδιοφυΐας ἐν τῇ ἐργασίᾳ τῶν πτυχῶν τοῦ ποδήρους χιτῶνος.

Ὁ Brunn λόγον ποιούμενος περὶ τοῦ τεχνικοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἐν Λούβρῳ Σαμιακοῦ ἀγάλματος ἀποφαίνεται, ὅτι ὁ τρόπος τῆς ἐργασίας τῶν μνημείων τούτων ἐμορφώθη τὸ πρῶτον ἐν τῇ κατασκευῇ ἀγαλμάτων ἐκ κορμῶν δένδρων. Φανερὸν ὅμως εἶνε, ὅτι τὰ τεχνικὰ γνωρίσματα, ἅτινα ἀποτελοῦσι τὸ ἴδιον τῆς Σαμιακῆς τέχνης, μαρτυροῦσι τεχνικὴν ἕξιν καὶ ἐμπειρίαν ἐκ τῆς ἀσκήσεως τῆς χαλκουργίας. Μόνον ἐκ τῆς τοιαύτης ἕξεως δύνανται νὰ ἐξηγηθῶσιν αἱ λεπταὶ καὶ στεναὶ γραμμαὶ τῶν πτυχῶν αἱ ἐγκεχαραγμέναι ἐπὶ τοῦ μαρμάρου, τὸ δὲ σχῆμα τοῦ κάτω μέρους τοῦ ἀγάλματος ὑπομιμνήσκει τὸν ἀρχαιότερον καὶ ἀτελῆ ἔτι τρόπον τῆς τῶν χαλκῶν χωνεύσεως. Καθόλου δ᾽ εἰπεῖν ἡ ἐργασία τῶν εἰρημένων τριῶν ἀγαλμάτων σαμιακῆς τέχνης οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ μίμησις, μετάφρασις, ἐὰν ἐπιτρέπηται ἡ λέξις, τῆς χαλκουργικῆς τέχνης (Bronzetechnik) εἰς τὸ μάρμαρον (ὅρα πλείω «Σοφούλη περὶ τοῦ ἀρχαιοτέρου ἀττικοῦ ἐργαστηρίου»).

Ὑπὲρ τῆς γνώμης δὲ ταύτης μαρτυρεῖ καὶ τόδε, ὅτι τὰ τῆς σαμιακῆς τέχνης δύο ταῦτα ἐν Ἀκροπόλει μνημεῖα οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον ἴχνος χρωματισμοῦ δεικνύουσιν. Ἡ ἔλλειψις ὅμως αὕτη δὲν εἶνε τυχαῖόν τι, ἀλλ᾽ ἐξαρτᾶται μᾶλλον ἐκ τῆς πρώτης ὕλης, ἣν μετεχειρίζοντο οἱ τεχνῖται τοῦ ἐργαστηρίου τούτου πρὸς κατασκευὴν τῶν ἀγαλμάτων. Φα-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 01:29:42 EEST - 167.114.118.212

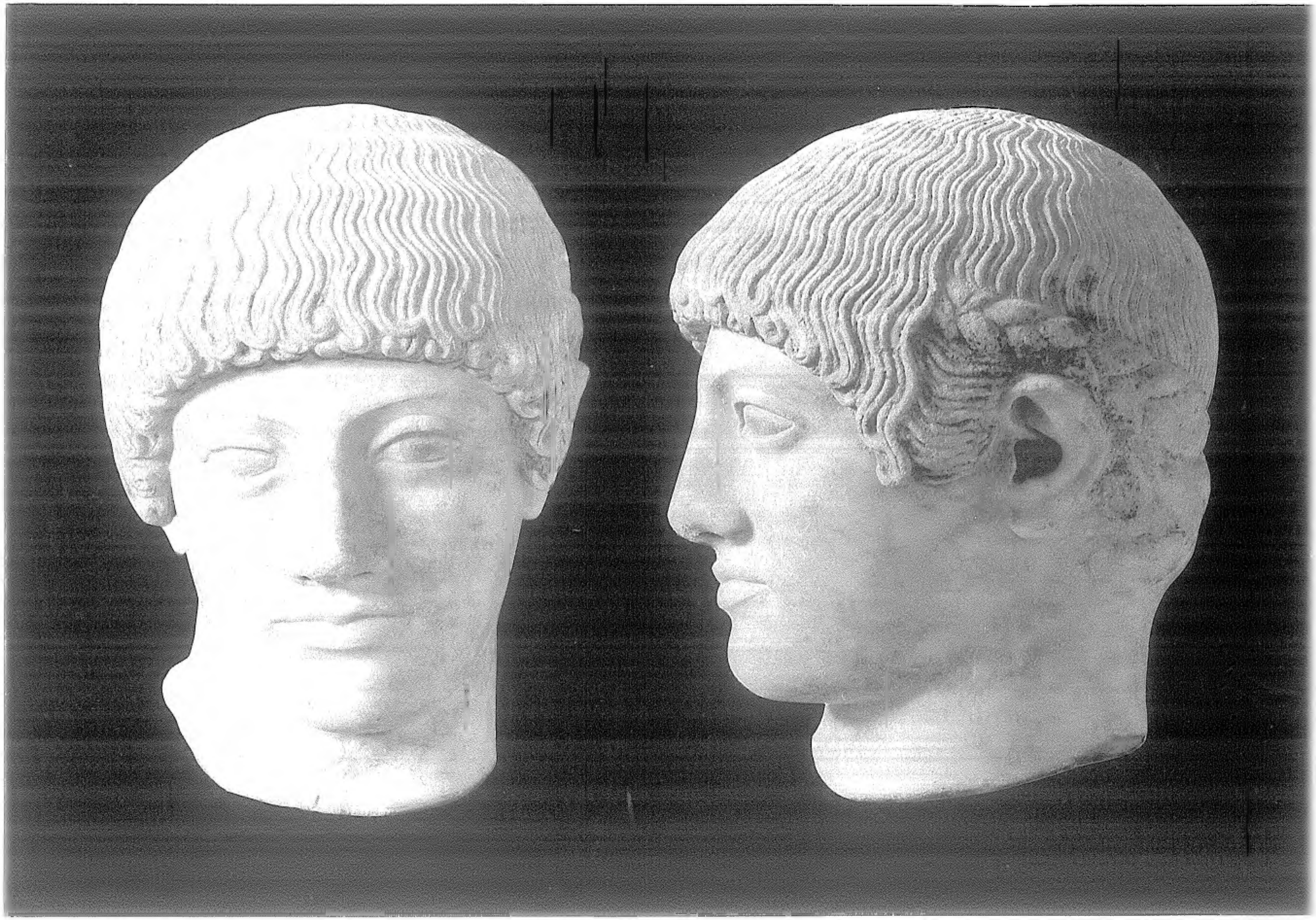

Φωτοτυπία Ἀδελφῶν Ῥωμαΐδων

ΚΕΦΑΛΗ ΕΚ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 01:29:42 EEST - 167.114.118.212

Φωτοτυπία 'Αδελφῶν 'Ρωμαΐδων

ΚΕΦΑΛΗ ΕΚ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 01:29:42 EEST - 167.114.118.212